

CRONOGRAF

Nr. 1 (37), an X

**Revistă
de cultură
și atitudine**

martie 2025
Apare trimestrial

C R O N O G R A F

Revistă de cultură și atitudine

Nr. 1 (37), an X
martie 2025

CUPRINS

Editorial: <i>Biblioteca din tomberon</i> (Robert LASZLO).....	3
Reverberații: <i>În vremuri de război – file de jurnal</i> (Mircea PETEAN).....	5
Sarea din lacrimă – poezia	
Liviu Ioan STOICIU.....	10
Leo BUTNARU.....	16
Comentarii literare	
<i>Loredana A. Știrbu – Bijutierul din Jaipur</i> (Gheorghe GLODEANU)	21
<i>Gheorghe Mihai Bârlea – Doar împreună. Alte sigilii</i> (Mircea PETEAN)	26
Istorie literară: <i>Mihail Sadoveanu – Hanu Ancuței</i> (Ionel POPA).....	31
Tradiții, obiceiuri, mentalități: <i>Sărbătoarea existență. Con-</i> <i>struirea contrastelor</i> (Sorin MOCANU).....	37
Sarea din lacrimă – poezia	
Ioan Vintilă FINTIȘ	49
Geo GALETARU.....	53
O mie și una de întâlniri: <i>Noica și Câmpulungul final</i> (Anca SÂRGHIE).....	57
De-ale prozei: <i>Efemeride de tinerețe</i> (Radu CIOBANU).....	63
Colțul verde al haijinului: Andreas WELLMANN	75
Theoria: <i>Pulsul literaturii și centrul față cu provincia</i> (Yigru ZELTIL).....	78
Traduceri: <i>Caracterele păcii</i> (Jacques BAINVILLE).....	84
Grăunțe de cristal: (Felician POP)	103
Raft	107

Biblioteca din tomberon

Robert LASZLO

Tot mai des auzim despre „amurgul cărților”... Este un trist și dureros adevăr, că acest amurg va fi urmat de o noapte din care nu știi câți și cum vom mai ieși. Îmi amintesc că în urmă cu câțiva ani, o doamnă m-a rugat să preiau biblioteca familiei sale, deoarece voia să vândă apartamentul, iar noul proprietar i-a cerut să golească biblioteca. Am văzut că femeia era fericită și ușurată că a scăpat de o corvoadă, altădată, mândria familiei. Apoi, a devenit deja o chestie comună să vezi cărți aruncate pur și simplu la tomberon. Deunăzi, am văzut un anunț prin care un individ era dispus să doneze sute de cărți, subliniind faptul că se pot obține bani frumoși pe ele, dacă le predai la REMAT. Cândva, „biblioteca” era și o piesă de mobilier aproape nelipsită din nicio casă. Astăzi, nimeni nu mai fabrică astfel de mobilă, iar în casele moderne nu vezi nici urmă de carte.

Cred că în România existau milioane de cărți cumpărate de oamenii care le citeau, le iubeau și le țineau aproape, acolo, în casă, la loc de cinste. Acum, ele au devenit o povară, mulți se plâng că bibliotecile publice, pur și simplu refuză să accepte astfel de donații. Marile cărți ale literaturii naționale și universale au devenit, subit, un balast, o problemă locativă, care trebuie rezolvată urgent. Și de cele mai multe ori, traiectoria directă, este cea din raft, la tomberon. Lumea se desparte de lumina cuvântului scris, cu o inexplicabilă frenezie. Cei care le-au adunat cu trudă și migală de-a lun-

gul unei vieți întregi, s-au stins, iar cărțile îi urmează pe drumul neantului, ca niște deșeuri supărătoare care încurcă graba urmașilor de a goli apartamentul de „vechituri”.

Este inutil să ne întrebăm care este relația noii generații cu cartea. Ea a fost înlocuită cu lumea virtuală, iar obiceiul lecturii are tot mai puțini adepți. Aud că după citit, va dispărea și scrisul. Există deja programe sofisticate și este destul să rostești câteva cuvinte și imediat, vezi că ele apar pe ecran. Cartea răsfoită sub abajur este deja de domeniul unui trecut pe care se pare că nimeni nu mai vrea să-l repete. Necesitatea de lectură a dispărut aproape total, iar cărțile, câte vor mai apărea, vor fi creațiile inteligenței artificiale, care va trage pe linie moartă breasla scriitorimii „clasice”. Poate că tot ce ceea am scris mai sus pare să fie doar un scenariu distopic, dar din păcate, el este mult mai aproape de noi decât ne-am putea închipui.

Cărțile se vor refugia prin muzee și prin câteva biblioteci publice, tot mai pustii. La drept vorbind, cartea a fost mai mereu amenințată: de la rugurile medievale, până la cele totalitariste, cărțile au fost considerate un pericol pentru cei cu mintea îngustă. Azi nu mai trebuie organizate astfel de execuții publice ale cărților. Rugul a fost înlocuit cu tomberonul, iar rafturile bibliotecilor au devenit lemne de foc.

O generație își îngroapă trecutul spiritual și îl înlocuiește cu pâlpârile amăgitoare ale pixelilor. Poate că drumul cărților spre eșafod, nu face altceva decât să prefățeze un altfel de sfârșit, în care ne vom întoarce în grote, exact cu urletele cu care acum câteva mii de ani, am ieșit de acolo...

În vremuri de război (file de jurnal)

Mircea PETEAN

După o campanie electorală mizerabilă, cu atacuri mârșave, lovituri sub centură, vorbăraie, destrăbălare media etc., ieri s-a votat. Ne-am dus la vot să punem ștampila pe cine am socotit noi că ar trebui să conducă țara în vremuri de război.

N-au ieșit nici Ciucă, nici Ciolacu, nici ciucă, nici măciucă, nici generalul, nici covrigarul, ci unul Georgescu, care e neolegionar, prorus, anti NATO, anti UE, antisemit și anti-sistem, un propovăduitor de adevăruri pseudoștiințifice, care n-a contat în sondaje până acum, dar care, grație propagandei făcute pe rețelele sociale, în special pe tik-tok – se vorbește de un atac hibrid asupra democrației noastre originale orchestrat atât din afară (Rusia, firește), cât și din interior –, s-a cocoțat pe primul loc, cucerind inimile a peste două milioane de românași – unde le vor fi adormit conștiințele, tătucă ceresc?! – secondat de Elena Lasconi, primărița unui orașel de provincie din sudul țării, președinta USR.

Coșmar – va trebui să alegem între un găunos și o doamnă care nu pare îndestul de pregătită pentru o asemenea funcție, asta au decis electorii, căci numai demagogii vorbesc despre popor, în țara asta tristă și siplină de umor...

Vai, ție, sârmană Românie!...

Nu m-am putut abține, drept care azi am postat pe fb următorul text:

*Iată, a sosit Salvatorul! E cu Dumnezeu și cu Poporul.
Cică. Doar că noi nu ne vom lăsa atât de ușor prostiți...
Întorcă-se în hrubele și ungherele unde a viețuit!*

CCR-ul a decis renumărarea voturilor în urma sesizării numitului Terheș, șeful conservatorilor, catindat și el la prezidențiale, care a luat în jur de 1 %. Ieri Președintele s-a trezit și a convocat CSAT care a conchis că s-au înregistrat ingerințe din țară și din afară în toată povestea asta. Lumea e împărțită, tinerii ies în stradă în marile orașe – București, Cluj, Timișoara. Media e împărțită – România TV și (I)Realitatea sunt cu cg, ceilalți împotriva (Antena, Digi, B1TV, Euro News).

Am încetat să mai postez pe fb, nu înainte de a-i bloca pe câțiva exaltați susținători ai lui cg.

Liceanu a vorbit aseară – pe Euro News –, despre necesitatea de a ne cultiva mintea, altfel va rămâne pârlăoasă. A bățut șaua să priceapă iapa. Dar iapa e surdă la vorbe ca acestea... Pleșu, într-o altă seară, se întreba cine sunt aceia care vor să-și dea foc la casă, ferindu-se să le spună pe nume – analfabeți funcționari... Dar tot el și-a încheiat un text recent cu concluzia că țara e condusă de niște derbedei. Asta crede și cg și cei care-l susțin... Mirciulică și-a exprimat adeziunea față de Lasconi. CTP-ul l-a făcut pe cg șeful unei secte sinucigașe. Tămbălăul e mare, toată lumea e cu ochii pe noi.

Ce se va întâmpla oare?

Vom vedea. Mai vorbim.

Măine, de ziua nației, vom vota parlamentarii. Mă voi duce cu ai mei, desigur, ca de obicei. Între timp, se vor număra voturile la prezidențiale – un haloimă! S-ar putea relua votul de la primul tur sau se vor valida rezultatele cu cg pe locul I. Dacă Ciolacu se va retrage, așa cum a declarat, atunci Lasconi va intra în finală. Incredibil! Dar de ce tot acest tãmbãlãu? Bursa a cãzut, investitorii fug, datoria externã va urca la sume astronomice, suntem din nou oaia neagrã a Europii? Asta ne-a trebuit, inconștienților?!

Momâile încă deliberează. Vom vota la Paștile Cailor... În fine, au decis că nu se va repeta turul I. Duminică vom vota la turul II.

Sã fie un semn de slãbiciune a nației sau unul de revigorare a energiilor latente ale acesteia, de nu chiar unul providențial, faptul că în în fruntea celor două țări surori – Basarabia și România – să se afle două femei?

Simt nevoia să mă implic. După un sondaj CURS, cg ar ieși câștigător cu 58 %. Sinistru! Îmi vine să urlu. Voi posta pe fb următorul mesaj. Zilnic.

NU

*votați un semidoct cu aere
de mântuitor al neamului!*

FIȚI DEȘTEPȚI

Ana mă sfătuiește să caut o formulare mai originală, doar sunt poet, ce sărăcie!... Și are dreptate. Am găsit o formulă din eseul lui Steinhardt despre Caragiale:

Spuneți

NU

subjugării țării de către zeii nebuniei!

(apud Nicolae Steinhardt)

FIȚI DEȘTEPȚI!,

unde am înlocuit doar *firii* cu *țării*. Monahul mă va ierta...

S-a anulat turul doi. Toți exaltații susținători ai lui cg îl vor înapoi. Zadarnic.

Cg-ul e terminat. Bucurați-vă!

Domnul fie lăudat!

Trăim în plin absurd:

- victima e taxată ca opresor, în timp ce agresorul e inocentizat;

- șarlatanul e idolatrizat, în timp ce omul de caracter e marginalizat;

- opțiunea politică a devenit un mod de a-ți testa prietenii; prea puțini au trecut testul; e limpede că au fost falși...;

- Așa-zișii suveraniști, mari patrioți, naționaliști, izolaționiști și mai știu eu cum se vor fi numind, fac sluj ba la Moscova, ba la Washington

- un actor despre care știam că are nostalgii comuniste, îl confundă pe Putin cu Dostoievski, în timp ce un altul, care acum două săptămâni îi făcea galerie unui alt catindat-intelectual, acum face spume la gură lăudând aerele de intelectual ale lui cg;

- în ceea ce-l privește pe Sorin Lavric, mi-e imposibil să înțeleg ce anume l-a transformat în ideologul unui partid extremist, de orientare neo-fascistă, numit AUR. Cum nu

înțeleg nici afilierea la acest partid (aud că e deja senator) a lui Mihail Neamțu.

*Nu mă miră că prostul satului, prostul anului,
un versificator lamentabil și alții de acest fel sunt fani cg,
dar ca un tânăr promițător, în tinerețea sa,
să se coboare la condiția de suflător într-o goarnă suflată cu AUR
coclit, asta mă uluiește și mă intrigă.
Vai, ție, sărmană Românie!*

Da, nu pot să tac deși i-am promis Anei că mă voi potoli. Deja am încetat să urmăresc comentariile de pe fb, cu atât mai puțin să răspund celor dușmănoase.

Ca o ilustrare a acestei decizii, deunăzi am postat un final de poem mai vechi, ușor modificat, pe care l-am semnat așa cum se vede mai jos:

*Ah, ciii sălbatici din valea tinerețelor noastre,
liberi aleargă-n pustietate -
calm, detașare, seninătate!...*
(Anonim bizantin, sec. VIII)

Sarea din lacrimă – poezia

**Liviu Ioan
STOICIU**

Un rest

Dacă aş mai avea vreun rost, ar trebui să am idee, intuitiv, din reflex – nu? Dar nu mai am... De fapt, îmi sunt indiferent, marea cu sarea s-a pierdut în zări, am mai rămas doar eu, un rest, care se depune încet-încet la un cuptor de ars cărămidă. Eu, care conţin aerul atâtor epoci revoluate. În curând nu voi mai fi nici măcar o amintire, mi-am pierdut orice înţeles şi interes faţă de mine. E adevărat, nu însemn mare lucru. Îmi pare rău că mai duc războaie în nume personal, nu merit să mi se mai dea atenţie: Bucureştiul a devenit un loc de plecare... N-ar fi fost normal să primesc un semn de la Dumnezeu până azi, să aflu unde greşesc? Mi-am pierdut timpul cu nimicuri, m-am împiedicat, am căzut – de ce naiba m-am tot ridicat? Fiindcă așa mi s-a sugerat, să merg mai departe? Deşi eu ştiam că nu mai merită, că nu sunt eu cel aşteptat... Îşi ridică ochii: „Facă-se voia ta! Precum în cer, așa și pe pământ. Boabă nouă de strugure în gură veche”, zice și înghite. E asemănat cu dobitoacele, fără multă minte. Deși e singur, simte

că e complice la o discuție între patru ochi. Cine mai e cu el? Fiindcă are impresia că a devenit părtaș al unei taine adânci...

Intensități

Nu-i arde. Nu-și mai bate cuie în tălpi. În definitiv, totul are un sfârșit, ia să fie lăsat în pace! Am venit să vă înapoiez lucrurile împrumutate. Lasă-le acolo după ușă, mormăie el, fără măcar să se uite la ele. Să nu se lipească de casă farmecele. Se vede treaba că i-a plecat iar mintea... Îi ia flăcării lumânării de pe masă temperatura, înainte de rugăciune: să adune ceva ce-i este insuficient și să scoată ceea ce-i inutil. Pentru echilibrul bun al umorilor: fierbinte și rece, uscat și umed. Spune că n-a venit încă timpul. „Ce-ar fi vrut? Să-și anuleze impulsurile de involuție?” Conduc de gândire, n-a ajuns unde trebuie? E depășit. N-are cum să controleze nici o forță naturală, în continuare. Se lasă în voia aceleiași intensități necunoscute, supus represiunii ei, în ciuda a ceea ce s-ar putea aștepta. Că nu-i mai arde. Uite care-i socoteala: dacă vrei să stai să m-ascuți, mă ascuți, dacă nu, eu o termin cu tine... Ar trebui să fie și mai neîncrezător decât e? A ajuns unde a apărut ceva mare, care durează, ce-și mai bate capul? Nu mai vrea să-și dezvăluie sentimentele. Nu se mai lasă convins: nu-i nimic, mai stăm noi de vorbă, nu te enerva atât... Dă din cap: există lucruri și mai importante, care nu se împrumută - supuse aceleiași voințe. Lucruri care se cântă. Se aude cântând un cântec de luptă, nu-și amintea cuvintele, dar trebuie să fi fost tare frumoase.

Nu-și mai bate cuie în tălpi. Îl vede pentru o clipă pe tatăl
lui cum face cu degetul mare de la mâna dreaptă o
cruce pe pâinea neagră rotundă,
înainte de a o tăia cu cuțitul și a o împărți, îl
admiră cum își mlădiază vocea, încearcă să-i spună ceva?

Neputință

Ninge cu fulgi de cinci centimetri afară, e sâmbătă,
21 martie, preotul Florin Oancea, poet, în
prima lui vizită la mine acasă, îmi spune că în Sibiu bat
mințile golite la ușa și întind mâna, nu înțelege
nimeni dacă vor să te mângâie sau cerșesc. Roase de o dorin-
ță
năprasnică. Acesta e un risc al deziluzionării

depline, dacă nici pentru cei din lumea lor nu... Lasă,
parcă mă văd în lumea morții, fără
cuvinte, nul, călare pe un măgar slăbănog – fără îndoieli și
fără neliniști. Nu, mai bine pe

lumea asta, cu mințile pline, să te închizi cu
nasul în cărțile
bibliotecii. Și din când în când să privești pe fereastră
cum ninge cu fulgi de cinci centimetri. În
biblioteca publică, unde nu se pot hrăni decât caprele și
măgarii cu ciulini? Întărește-ne,

Doamne, sufletul, și nu ne mai da de gol
neputința necuprinderii...

Caut și nu găesc

Ordinea n-a fost schimbată. Crucea asta a poetului

a crescut pe mormânt, altele ca ea
au scăzut – e de vină pământul, dacă a plouat, dacă a fost
secetă, dacă i s-a pus îngrășământ. Nu,
domnule, i s-a pus alt
postament de ciment... Sub cerul de grăsime? N-ai umor,
trebuie să recunoști. Mă simt neputincios și
ostenit, sunt descurajat de atâta căutare, privesc de sus la
vrăbiuțele de pe plajă cum ciugulesc din
porumbul fiert aruncat, dar nu găsesc nimic. Și caut... E
o înșelăciune la mijloc. Nu cuget. Totul
e o înșelăciune. Crucea
asta e de fier, nu e o putreziciune ca mine...

Își ridică ochii de pe harta pe care
a descris o specie a
poeziei. E un blestem, uite. Arată o altă cruce, întărită
cu pixul. Cu scopul să descopere
înșelăciunea. Azi, când lumea se preschimbă în cealaltă
lume, crezi? Când încep și nu se mai termină
îndoielile de adâncime, dureroase și nu-ți mai rămâne
decât să iei tranchilizante.

Numai singurătatea

Ce-a mai rămas din mine, vizibilă de la o poștă? Numai
singurătatea. Mi-am pierdut toate
abilitățile și închipuirile că am însemnat cândva
ceva în fața propriilor ochi.
Prăbușirea s-a produs pe dinlăuntru demult, lent, ce se vede
din afară nu mai contează. Nu mai sunt capabil nici
să ies la o plimbare, nu mai am chef, nici răbdare, nu mai am
stare, nu-mi mai găsesc nici un scop.
Nu-mi mai spun mie însumi nimic. Nu-mi mai găsesc un

însoțitor, care să mă dea cu capul de pereți, să mă trezească la realitate. Ce realitate? Nu mă mai interesează. De aici înainte nu poate urma decât singurătatea. Tot singurătatea. Sunt pregătit pentru o schimbare interioară? „Ajunge să vrei lucrul ăsta!”

Încheie scrisoarea. Are inima frântă. Nu mai e în stare de altceva, nu se vaietă, recunoaște numai ce i se întâmplă. A fost o vreme când nu recunoștea nici atât. Are semne că mai mult decât e, nu poate fi – și atunci? De ce atâta zbatere cotidiană? Ce mai caută pe aici? De ce nu e mutat disciplinar? Acum este îngheț, nu s-a intensificat legătura cu lumea de dincoace, să aștepte primăvara... Multe prostii îi mai trec prin cap, pus în genunchi. Deznădejdea nu-l lasă să se mai ridice cu adevărat. A ajuns la capăt? Cu părere de rău, nu. Nu i-a mai rămas decât să se gândească la lucrurile care se pierd, la frumusețea care se ofilește. La putreziciunea singurătății, care l-a învăluit.

În mocirla memoriei

Azi mă simt un vierme în calendar. Mă simt rău. Căzut de pe picioare, mă târâi prin mocirlă, asta e mocirla memoriei colective? Îmi sticlesc ochii, aș merita să fiu strivit, să scap de toate grijile. Nu mai reușesc să-mi găsesc un loc, mă scufund în mine, ies la suprafață, nu mă mai strădui să-mi caut de lucru.

Nu mai am demult iluzii, ba chiar cred
că de la asta mi se trage – azi mă simt un vierme, mâine,
cine știe, poate voi prinde aripi. Mă succesc din
loc în loc, alunec, e abis, mai sunt pe aici, totuși? Adevărul
e că am fost în iad, unde parcă toate erau
nemaipomenite și se făceau singure! M-am întors bazat pe
emisii de unde electromagnetice ale creierului,
azi nu mă mai pot baza... M-am lepădat de mine însumi. Azi
mă simt un vierme pe care ți-e silă să-l strivești
cu piciorul. Iertați-mă!

Un colț de gând

Leo
BUTNARU

Metafore despre metaforă

...se spune că cei mai buni
sau cei pe care pur și simplu îi iubim sunt
sau trebuie să fie condamnați la nemurire
adică la ^{supra}viață...

Atare metafore
ca niște jucăușe desfătări regale
mi-e plăcut să le aud
dar din păcate
nici chiar această ideală pedeapsă capitală
nu ține totuși prea mult...

trei rânduri o metaforă sau două – păi
se par a fi scutecele în care crește poemul japonez
în pruncia artei sale

Se spune
(probabil, pe bune)
că și poezia emană lumină, căldură;

că metaforele ard ca lemnul de tei
sau de santal
sau precum cărbunele cel mai banal.
Așa se poate spune
cu vorbă serioasă
sau jucăușă.

Oricum, eu unul nu mă mir
când la vreun final de poem văd scrum,
cam la un pumn-doi de cenușă.

Metafora copilăriei mele: ariciul croitor.
Sugestia pornind bineînțeles
de la pluralistul ac.

Țeposul de el
parcă ar întruchipa o mie de doze de
opiu.... Deja –
metafora acestor vremi...
sugestia pornind firește
de la pluralistul ac.

Există și poemul-gasteropod.
Precum melcul pe drum
metafora ar putea ieși din sine
extinzându-se ca molusca-gasteropod
ce face pod argintat
doar că astfel
chiar de-ar scoate și el coarne bourești
poemul-melc ar apărea cu mult mai neapărat.

În cazul metaforei nu contează
cu ce sunt asemăunate ridurile de pe fața ta –
cu parantezele
sau cu ghilimele
eu unul preferând totuși parantezele
între care se păstrează nuanțe de frumusețe
pe când
frumusețea între ghilimele
ar avea un cu totul alt sens
la drept vorbind nedorit...

bicicleta mă duce cu gândul la
tehnica poetică primară
pentru propulsia sensului, a metaforelor
pe care să le acționez cu picioare de gând
ultimele două cuvinte din acest poem eu
le voi plasate pe de lături – de o parte și
cealaltă parte a unui semn de exclamație
ca
două ! pedale

Se întâmplă ca tramvaiul pre-matinal
încă gol de oameni
ca și cel absolut liber de după miezul nopții
să fie ticsit cu poezie

și invers –
când tramvaiul e ticsit cu lume
în el – nicio metaforă...

Nimic mai mult decât alb-negrul iernii.
Nu mai am cum modifica adjectivele
pur și simplu le elimin.
Deprind metoda metaforelor sobre.

trebuie să recunosc –
în poezia mea se pot întâlni
și metafore ce ar avea
de tată
românescul *de florile mărului*
iar de mamă
engleza *lege a mărului*

Vorbele bune nu se mânuiesc
ci se limbesc
sau așa ceva
odată ce acționează limba
nu mâna

însă e corect totuși
și chiar metaforic: vorbele se mânuiesc
etcetera.

Nu, nu! – aceasta
nu e o umbră. Nu, nu! – aceasta
e tot ce s-a putut autosalva dintr-un om
doar atât putând să mai treacă
pe sub ușa încuiată
prin crăpăturile laterale dintre toc și obloane

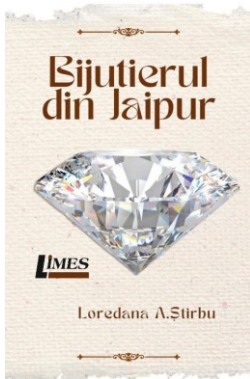
prin gaura cheii
când omul
a fost pur și simplu strâns
foarte strâns cu metaforica ușă a destinului...

în timpurile noastre
metaforele se învechesc (prin
repetare sau sustragere)
mult mai ușor – spre exemplu
cea cu defunctul avion *Concord*
(putea fi și condor...)
ce trecea pe cerul dintre Europa și America
precum un cursor
pe ecranul de – bineînțeles – calculator

și – brusc – cineva apasă
delete!...

Pe culmile muzelor
continuă să vâlzureze mitologiile
ca materiale vizuale la ședințe lirice
când analogiile se cuibăresc în adagii socratice
în metafore
precum
vrăbiile în laurii bătrâni
pe Olimpul tot mai pustiit de
bastardul minimalism.

2000 / 2023

Loredana A. Știrbu – *Bijutierul din Jaipur*

Gheorghe
GLODEANU

Recenta carte publicată de Loredana Știrbu reușește să atragă atenția deja prin titlu: *Bijutierul din Jaipur* (Editura Limes, 2024). Este vorba despre un titlu ce mizează pe nostalgia departelui, pe aspirația către ținuturile exotice, dar și pe mirajul exercitat de pietrele prețioase. Sunt trăsături specifice literaturii simboliste și parnasiene. Situat în nord-vestul Indiei, Jaipurul este unul din cele mai mari și mai pitorești orașe din India. Datorită frumuseții sale, este cunoscut și sub denumirea de „Parisul Indiei” sau „Orașul Roz”, culoare dominantă a clădirilor istorice. Numele localității reprezintă un omagiu adus Maharajahului Jai Singh al II-lea, cel care a întemeiat urbea în 1727. Plasându-și întâmplările într-un Orient mirific, specific universului poveștilor din *O mie și una de nopți*, Loredana Știrbu mizează pe caracterul exotic al narațiunilor sale. Nu întâmplător, în fruntea cărții se găsește un citat din Rabindranath Tagore, unul dintre poeții emblematici ai Indiei. Cartea se impune prin farmecul povestirii, prin frecventele proiecții în legendă și în fascinanta lume a miturilor. Mirajul Indiei și-a pus puternic amprenta asupra scriitorilor români. E suficient să îi amintim, în acest sens, pe teosoafa Bucura Dumbravă și pe Mircea Eliade.

Cartea Loredanei Știrbu reunește nouă povestiri, în care realul se împletește cu fantasticul, basmul și mitologia. Titlurile lor se dovedesc simbolice: *Bijutierul din Jaipur*, *Taina*, *Arabesque*, *Narcis și izvorul*, *Zeul*, *Casa de pe deal*, *Omaz*, *Musa-firul*, *Cămașa albastră a sufletului*. *Bijutierul din Jaipur* prelucrează mitul comorii blestemată. La noi, Gala Galaction are câteva povestiri interesante pe această temă. Caracterul exotic al relatării este asigurat de numele personajelor, dar și de cel al localităților. Doamna Madhuri Sharma, una dintre femeile bogate din Jaipur, își vinde pietrele prețioase bijutierului Ravi Singh sub pretextul că, devenită văduvă, vrea să se mute în Australia, lângă copiii ei. În realitate, ea are intenția să scape de un nestemat care exercită o acțiune malefică asupra celui care îl posedă. Relatarea redă povestea pietrei blestemată și explică maniera în care Arun, soțul doamnei Madhuri Sharma, a ajuns în posesia ei. Relatarea trimite la mitologia egipteană, pretext pentru a evoca figura unor zei-tăți însetate de sânge precum Baal și Anat. Drept consecință, a doua secvență a povestirii îl prezintă pe Arun Sharma drept un căutător de comori în deșert. Ultima parte a micului roman de aventuri insistă pe acțiunea funestă a celebrului diamant roșu asupra bijutierului din Jaipur. Proiecția în fantastic are ceva din celebra nuvelă *Venus din Ille* a lui Prosper Mérimée. Diamantul căpcăun absoarbe existența bijutierului, valoarea lui crescând cu câte un carat după moartea fiecărui proprietar.

Narcis și izvorul este o povestire care prelucrează cunoscutul mit într-o manieră personală. Accentul este pus pe descriere și nu pe epic. Straniul este prezent deja în debutul relatării, prin faptul că personajul seducător nu înțelege de ce apa izvorului nu îi reflectă chipul.

Loredana Știrbu schimbă datele problemei. Nu Narcis este insensibil la farmecele femeii, ci nimfa este sătulă de

bărbați. Relatarea conține trei secvențe distincte. Prima parte reia într-o manieră personală firul epic al mitului, care se dovedește a fi un vis. Apoi este prezentat Narcisul modern la birou, care nu este indiferent la farmecele colegelor sale. Al treilea moment al relatării îl prezintă pe personaj la psihanalist, aflat în căutarea unei explicații privind visul său obsedant. Pe lângă motivul oglinzii, narațiunea trimite și la izvorul tinereții fără bătrânețe, ceea ce ar explica tinerețea lui Narcis. Loredana Știrbu realizează o interesantă simbioză între mitul lui Narcis și povestea tinereții fără bătrânețe câștigată prin izvorul nemuririi.

În deschidere, narațiunea *Zeul* mizează pe motivul triumphiului amoros. Urmează o amplă proiecție în fantastic. Decepția în dragoste o determină pe Maria să se retragă în inima munților, la o stație meteorologică, unde se dedică muncii de cercetare. Recluziunea în mijlocul unei naturi în care se petrec tot felul de fenomene inexplicabile o face să cunoască legendele locului. Oamenii spun că, uneori, când sunt furtuni puternice, își face apariția însuși Arhanghelul Mihai. După o așteptare de doi ani, în timpul unei vijelii teribile, tânăra are viziunea unei arătări uriașe având în mână o sulită luminoasă. În mod treptat, personajul fabulos începe să îi bântuie visele. În locul devastat de fulgere, Maria găsește un dolmen, un monument funerar megalitic întâlnit cu predilecție în mitologia celtică. Este vorba despre un templu dedicat zeului furtunilor și al fulgerelor. Proiecția în fantastic dobândește noi coordonate în momentul în care zeul se întrupează și o caută pe tânăra cercetătoare. Loredana Știrbu are o imaginație bogată și stăpânește arta dialogului.

Narațiunea *Taina* trimite la fantastic deja prin titlu. Autoarea asimilează cu succes o serie de elemente specifice literaturii S.F. cu informațiile venite din sfera credințelor

populare. Apariția unor cercuri misterioase devin subiectul unei anchete realizate de un gazetar. Deplasându-se la fața locului, acesta află că acestea nu erau făcute de extraterestri, ci de iele. Anton surprinde dansul ielelor sub clar de lună, motiv pentru care acestea încearcă să îl pedepsească. Este salvat în ultima clipă prin intermediul descântecului rostit de ciobanul Alecu. Narațiunea mai vorbește despre avantajele reîntoarcerii la natură. Cum ar spune și Lucian Blaga, timpul curge altfel în zăriște cosmică, încetinindu-și ritmul. Finalul oferă o explicație a evenimentelor insolite, dar dezlegarea mitologică păstrează întâmplările în sfera fantasticului.

Povestirea intitulată *Arabesque* ne poartă din nou în lumea mirifică a Orientului prin persoana arabului Sahdi. Casa acestuia pare preluată din cele *O mie și una de nopți*. Misterul, alternanța dintre vis și realitate, prezența obiectelor magice (lampa lui Aladin) devin niște coordonate esențiale ale narațiunii. Relatarea propune două modalități diferite de a privi existența: prin acceptarea misterului și prin rațiune. Ca și în cazul lui Lucian Blaga, ni se propun două modalități de cunoaștere: cunoaștere paradisiacă și cunoaștere luciferică. Eroina este adepta rațiunii. Pentru ea, totul are o explicație logică. Minunea din final vine îi zdruncină însă concepția despre existență.

Cămașa albastră a sufletului ne poartă în Egipt și mizează pe ideea migrării sufletului. Finalurile relatărilor sunt șocante, alcătuind adevărate lovituri de teatru. Ele vin să contrazică orizontul de așteptare al cititorilor.

Fantasticul este prezent și în povestirea intitulată *Omaz*. Inspirându-se parcă din scrierile lui Tolkien, Loredana Știrbu prelucrează credințele legate de spiriduși și de comorile acestora. De aici posibile ecouri din legendele Nibelungilor, dar se fac trimiteri și la lumea alchimiștilor. Fina-

lul mizează pe efectul de surpriză prin dispariția unui întreg sat, ca și când acesta nu ar fi existat.

Musafirul prelucrează motivul bibliotecii, dar sugerează și o posibilă întâlnire cu moartea prin transformarea în scrum a cărților după vizita unui musafir misterios.

Mizând pe fantastic, pe fascinația poveștilor orientale, alternând visul cu realitatea și prelucrând numeroase credințe populare, relatările Loredanei Știrbu reușesc să îl subjuge pe cititor.

Gheorghe Mihai Bârlea

DOAR ÎMPREUNĂ

Alte sigilii

IMES

Comentarii literare

Gheorghe Mihai Bârlea – *Doar Împreună.* *Alte sigilii*

Mircea PETEAN

Ceea ce frapează de la bun început în poezia lui Gheorghe Mihai Bârlea este clamarea, fără rezerve și precauții de prisos, a bucuriei de a trăi. Simbolul păsării, cu imaginile, care revin cu o anume ritmicitate, ale zborului, jocului, levitației, are încărcătura potrivită pentru a da pregnanță acestei dimensiuni fundamentale a viziunii sale poetice. Nimic nu pare a-l împiedica să înalțe cuvinte de laudă vieții, în toate formele ei:

*Respiră bucuros, că-i genuină
și generoasă viața cu soare nou
și lună plină!*

(Soare nou și lună plină).

Nu e nici vitalism deșănțat, nici epicureism în opțiunea sa curățată de orice urmă de trufie sau de egoism. Dimpotrivă, poetul tinde să o împărtășească cu ceilalți, să-i facă și pe aceștia părtași nu atât la bucuria sa, cât la izvorul nescacat al vieții, care te satură, te înviorează și te înzdrăvenește. Iată de ce ne pare cât se poate de inspirat și de sugestiv titlul noii sale cărți de poeme. *Doar împreună* ne este îngăduit a ne bucura de darurile acestei vieți, uitând sau mai bine zis în-

fruntând eroic toate opreliștile, dificultățile și amenințările, care ne împresoară din toate părțile.

Unul dintre marile daruri ale vieții este acela al prieteniei. Poetul a știut dintotdeauna să-l prețuiască la adevărata sa valoare, cultivând prietenia cu sobrietate, înțelepciune și devotament. Unul dintre cele mai frumoase poeme, cu care se deschide, de altminteri, cartea sa, de o nostalgie grea, fără leac, este închinat prietenilor săi din prima tinerețe:

*Prieteni, cum ne-am datat trecerii
frunzei căzătoare, risipei și vinului,
cu pieptul țăfnos bravând sfiala,
am băut licori promise îngerilor
și părea că ni se scurtează calea spre stele,
am îngânat psalmii iubirii
stând la pândă să-i fotografiem ochii
indiferenți că vântul ne oxida imperceptibil zâmbetul;
totul părea posibil,
ne simțeam stăpâni până și pe fluturi
în numele inocenței clamate zgomotos
împotriva fricii,
în sine o seducție metafizică greu de învins.*

(Remember)

Nu puține poeme sunt dedicate unora dintre prietenii săi de azi, de ieri, dintotdeauna, nu neapărat poeți.

Există un risc în această deschidere generoasă înspre lume, desigur – este acela al risipirii, al neglijării propriilor rosturi:

*Resemnați în lupta cu ingraturul timp
al neliniștilor dilatate,
visăm, totuși, un răstimp
și pentru propriile noastre idealuri.*

(Ingraturul timp)

E un semn al vulnerabilității eului, poate, această consecvență celebrare a prieteniei. În aceeași notă trebuie citit cultul familiei, al iubirii împlinite, roditoare. Un întreg ciclu – *Focul viclean* – cuprinde emoționante poeme de dragoste închinare soției sale. Cuvintele se înlănțuie jucăuș, aruncă jerbe de lumină și întind podețe de surâsuri cu subînțeleas într-un dans al seducției, o vrajă în care vrei să prinzi iubita, dar în care descoperi, surprins, că ești tu, mai degrabă, prins...

*Sedus de gânduri mă adâncesc în beznă,
să dibui orbește flexibila ta gleznă;
nu-mi ajunge visul, nici vinul amărui,
și, fără tine, mă simt al nimănui.*

*Vara aceasta-i ca o piatră incendiată,
cum n-a mai fost alta vreodată.
Mi se întâmplă să inventez povești
a căror eroină doar singură tu ești.*

*Vine o toamnă bogată în mere dulci,
cu arome potrivite când seara te culci;
voi fi pe aproape, evadat din beznă,
voi săruta fierbinte flexibila ta gleznă.
(Elegie)*

E o plăcere a discursului, în poezia lui Gheorghe Mihai Bârlea, o sfătoșenie care vine dintr-un prinos de înțelepciune, desigur, dar nu e nicidecum individualistă, ci e mereu orientată înspre ceilalți. Nu e nici discursivă, ci dimpotrivă, miezoasă fiind, e mereu strunită de intelect, orientată spre ținte etice, metafizice sau existențiale precise această voluptate a rostirii. Generoasă fiind viața cu tine, firesc ar fi ca tu

însuși să încerci a fi generos cu semenii tăi. Așa se explică prezența unor îndemnuri, a unor sfaturi de bătrân înțelept. Sunt veritabile învățături izvorâte dintr-o experiență de viață răvășitoare. Ideea e că nu trebuie să te lași copleșit de sentimente negative:

*Neliniștile,
pe nepregătite ne invadează viețile!*

*Înaripate, se instalează în trup
să-și facă cuib precum păsările,
țintesc inima sau se refugiază în creier
să devină stăpâne peste utopii,
greu de estompat în elanul lor
nefiind la vedere, deși, uneori,
dâre de tristețe alunecă pe obraz
și trădează cât sunt de apăsătoare
pentru suflet,
dar nu lăsa să te supună în tăcere...*

(Despre neliniște, în tăcere)

Un activism civic l-a muncit din tinerețe pe Gheorghe Mihai Bârlea. La maturitate, acesta s-a manifestat plener, în diferite forme, nu e cazul să dezvoltăm noi aci subiectul, cert e că a lăsat urme și în poezia sa, marcându-i specificul fie prin apetitul special pentru un anumit tip de discursivitate, așa cum am sugerat mai sus, fie prin asumarea modului direct, lapidar, fără înflorituri retorice, emoția fiind concentrată într-o imagine elocventă, cum se întâmplă în ciclul *Elogii și epifanii* sau în câteva poeme oarecum ocazionale, precum cel dedicat fraților bucovineni uciși mișelește la Fântâna albă, în anul 1940 și în cel scris în amintirea eroinei Aristina

Pop: *Nu-i plângeți pe eroii patriei,/ fața lor întoarsă blând,/ lumânările de rouă/ le-ați putea surpa plângând!*

Frumoase, pur și simplu, de un lirism suav, genuin, cu atât mai surprinzătoare cu cât evită orice tentă demonstrativă, sunt textele dedicate spațiului natal (*Nănești, Descânt*) și cele intitulate *Irepetabilul vis* și *Odoarele*. Ar merita citate amândouă, dar mă voi mărgini să-l transcriu doar pe primul:

*Tânăr fiind, visam că zbor,
fără să fiu fluture sau pasăre,
ci pur și simplu levitam
fără teama că voi plonja în gol;
nu contau soarele, norii, vântul sau ploaia,
vara sau iarna, dimineața sau seara,
concuram în zbor cu cocorii,
ei mai sus, eu mai jos,
dar important era zborul
și peisajul atât de frumos!*

(Irepetabilul vis)

Singurul poem scris în alt stil, aproape optzecist, se cheamă – se putea altfel? – *Fapt banal* și denunță urâtul care pune stăpânire pe o lume *răstignită brutal*.

Creator al unei mitologii personale, care celebrează bucuria de a trăi în acord cu ritmurile firii și în armonie cu ființa ta vulnerabilă și cu semenii tăi, ale cărei coloane sunt iubirea roditoare, familia cea mică și familia cea mare a neamului tău, Gheorghe Mihai Bârlea este un poet-cetățean a cărui voce distinctă, puternică, merită a fi ascultată.

Mihail Sadoveanu – *Hanu Ancuței*

Ionel POPA

Într-o toamnă aurie am auzit multe povești la Hanul Ancuței. Dar asta s-a întâmplat într-o depărtată vreme, demult, în anul când au căzut de Sântilie ploii năpraznice și spuneau oamenii că ar fi văzut balaurul negru în nouri, deasupra puhoaielor Moldovei. Iar niște paseri cum nu s-au mai pomenit s-au involburat pe furtună, vâslind spre răsărit; și moș Leonte cetind în cartea lui de zodii și tălmăcind semnele lui Irachie-împărat, a dovedit cum că acele paseri ca bruma s-au ridicat rătăcite din ostroavele de la marginea lumii și arată veste de război între împărați și belșug la vița de vie.

Apoi într-adevăr, Împăratul Alb și-a ridicat muscalii lui împotriva limbilor păgâne, și, ca să se împlinescă zodiile, a dăruit Dumnezeu rod în podgoriile din Țara-de-Jos de nu mai aveau vierii unde să puie mustul. Ș-au pornit din părțile noastre cărăușii ca s-aducă spre munte, și atunci a fost la Hanul Ancuței vremea petrecerilor și a poveștilor.

Taberele de cară nu se mai istoveau. Lăutarii cântau fără oprire. Când cădeau unii doborâți de trudă și vin, se ridicau alții de prin cotloanele hanului.

Și-atâtea oale au fărmat băutorii, de s-au crucit doi ani muierile care se duceau la târg, la Roman. Și la focuri oamenii încercați și meșteri frigeau hartane de berbeci și de viței, ori perpeleau clean și mreană din Moldova. Iar Ancuța cea tânără, tot

ca mă-sa, de sprintenă și de vicleană, umbla ca un spiriduș încolo și-ncoace, rumenă la obraji, cu catrința-n brâu și cu mânicile suflecate; împărțea vin și mâncăruri, râsete și vorbe bune.

Trebuie să știți dumneavoastră că hanul acela al Ancuței nu era han, – era cetate. Avea niște ziduri groase de ici până acolo, și niște porți ferecate cum n-am văzut de zilele mele. În cuprinsul lui se puteau oploși oameni, vite și căruțe și nici habar n-aveau despre partea hoților ...

La vremea de care vorbesc, era însă pace în țară și între oameni bună-voire. Porțile stăteau deschise ca la Domnie. Și prin ele, în zilele line de toamnă, puteai vedea Moldova cât bătea ochiul și pâcele munților pe păduri de brad până la Ceahlău și Hălăuca. Iar după ce se cufunda soarele înspre tărâmul celălalt și toate cele depărtări se ștergeau și lunecau în tainice neguri, – focurile luminau zidurile de piatră, gurile negre ale ușilor și ferestrelor zăbrelete. Contenea câte un răstimp viersul lăutarilor și porneau poveștile ...

Așa începe *Hanul Ancuței* – decameronul lui Sadoveanu.

Textul reprodus e construit din trei secvențe narativ-descriptive în care sunt prezente coordonatele temporale, spațiale și de atmosferă necesare conturării unei lumi de mit și basm, necesare spunerii și ascultării poveștilor: 1. „Într-o toamnă aurie [...] și se arată veste de război între împărați și belșug la vița de vie”; 2. „Apoi, într-adevăr [...] împărțea vin și mâncăruri, râsete și vorbe bune”; 3. „Trebuie să știți dumneavoastră [...] și porneau poveștile”, iar fiecare paragraf e un un verset. Relatarea e făcută de un narator-evocator. Tehnica și psihologia evocării este cea a mnemotehnicii, când trecutul și prezentul sunt simultane în memoria evocatorului, el fiind un regizor al interferen-

ței planurilor temporale. Structura e subtilă. Succesiunea secvențelor, treptat, te trece în lumea mitului și a legendei.

Coordonata esențială a organizării evocării prin care se intră în lumea poveștilor este timpul. Fiind vorba de un timp al poveștilor, acesta este vag determinat. Nucleul întregii construcții este metafora „într-o toamnă aurie”. Cuvântul *toamnă* desemnează un anumit moment temporal, iar epitetul *aurie* lărgeste înțelesul temporal punctual și astfel expresia capătă o puternică încărcătură metaforică și poetică, sintagma denumind momentul înfloririi unui anumit timp al existenței – timpul roadelor... la vii și bucate, dar și ale poveștilor. Sintagma metaforică *toamnă aurie* primește un sens mitologic și un înțeles psihologic – nostalgia după acea *îndepărtată vreme*. *Toamna aurie* e metaforă solară, – sub diferite înfățișări, soarele este zeul tutelar în opera lui Mihail Sadoveanu, de la *Hanul Ancuței* la *Soarele în baltă*.

Incipitul cărții este rama de mit și legendă prin care timpul poveștilor este coborât în *illo tempore*. Așa că *depărtată vreme* poate fi a naratorului-evocator, dar și al lui **altcineva**. Contextul lasă să se înțeleagă că vocea naratorului-evocator nu e decât ecoul vocii din *illo tempore*.

Detaliile temporale menționate de narator nu aduc nicio precizare, ci, dimpotrivă, accentuează înțelesul de timp fabulos, de basm, timp însoțit de fenomene cosmice și de prezența unor animale și păsări fantastice, specifice basmului: e vremea când „au căzut de Sântilie ploii năpraznice și spuneau oamenii că ar fi văzut balaurul negru în nouri [...]. Iar niște pasări cum nu s-au mai pomenit s-au *învolburat* pe furtună, *vâslind* spre răsărit”. Balaurul și pasările „nemaivăzute” sunt de la hotarul lumii dincolo de care nu mai există decât „tărâmul celălalt”. Tălmăcirea semnelor dau „veste de război între împărați și belșug la

vița de vie". De reținut metaforele (subliniate de noi) și opoziția *război/belșug*, care punctează timpul și atmosfera de basm.

În ceea ce privește vremea acelei *toamne aurii* e de reținut „jocul” timpurilor. Are loc o adevărată rocadă între timpul istoric sugerat prin aluzii la niște evenimente și timpul mitic, aistoric. Referitor la problema determinării timpului s-a făcut exces de zel, încercându-se stabilirea evenimentelor la care scriitorul ar face aluzii, și datei când naratorul/Sadoveanu a ascultat poveștile pe care le „reproduce” în cartea sa. Raportat la sensurile și frumusețile cărții acest exces de zel se dovedește steril. În altă ordine de idei, citind în contextul de semnificații fraza „Apoi într-adevăr, Împăratul Alb și-a ridicat muscalii, *i.e.* oștile, împotriva limbilor păgâne” e de fapt o capcană narativă, frecvent folosită de Sadoveanu (vezi, de pildă, *Baltagul*, *Ochi de urs*). În sprijinul afirmației noastre vine partea a doua a frazei: „și ca să se împlinescă zodiile, a dăruit Dumnezeu rod în podgoriile din Țara de Jos”. Și continuarea e importantă, deoarece prin aparenta precizare spațio-temporală ne menține în „toamna aurie”, vremea petrecerilor și a poveștilor – lumea basmului și al legendei.

Cu toate detaliile menționate de narator, nici spațiul nu este unul ferm (v. secvența trei). Detaliile geografice concrete (apa Moldovei; Ceahlăul; Hălăuca, pădurile de brad) au rostul de a da hanului și spațiului său, valoare de sinecdoacă a ȚĂRII la vârsta de aur: „Din porțile hanului, în zilele line de toamnă puteai vedea valea Moldovei cât bate ochiul și pâcelele munților pe pădurile de brad până la Ceahlă și Hălăuca”.

Secvența a doua evocă petrecerile și zicerea de povești: la focuri se frigeau „hartane de berbeci și de viței ori se perpeleau clean și mreană” și atâtea oale au fărnat bău-

torii, de s-au crucit doi ani muierile care se duceau la târg”. Iar hangița era „tânără, tot ca mă-sa de sprâncenată și de vicleană (termenul nu e folosit cu înțeles peiorativ, ci cu cel de feminitate), umbla ca un spiriduș încolo și-ncoace, rumenă în obraji, cu catrința-n brâu și cu mânicile suflecate; împărțea vin și mâncăruri, râsete și vorbe bune”. Portretul Ancuței e realizat printr-o succesiune de propoziții scurte ca tușele penelului pe pânza tabloului, în ritm de vers. Stilistic, propozițiile sunt o enumerație a trăsăturilor celui pictat. Frumusețea și tinerețea Ancuței sunt expresii ale vieții, iar însușirile moștenite înseamnă permanență, continuitate. Prin prezența și prin ceea ce face, Ancuța întreține atmosfera prielnică spunerii și ascultării poveștilor. Ancuța nu e hangiță, e a **vestală a templului**. Prin Ancuța și naratorul-evocator se face trecerea din lumea reală, profană în lumea sacră a poveștilor. Spunerea și ascultarea de povești este o inițiere în tainele lumii și ale vieții. Spunând și ascultând povești oamenii se vindecă de cele lumești, profane și se însănătoșesc sufletește și spiritual, își trezoreizează experiențele vieții.

Petrecerile de la han, cu bucate și vin **nu sunt che-furi**, ci **împărtășanie**, un ritual sacru de **curățenie** a trupului și sufletului (o remarcă: oamenii din lumea scriitorului se „îndeletnicesc” cu băutul vinului, rod al pământului și soarelui, nu cu rachiu, produs diavolesc.

Textul se încheie cu *portretul* hanului: „Trebuie să știți dumneavoastră că hanul acela al Ancuței nu era han, – era cetate. Avea [...]” – urmează enumerarea, în ritm de vers, caracteristicilor de cetate: *ziduri groase; porți ferecate cum n-am văzut de zilele mele*. Sintagma adverbială *de ici până colo* care determină verbul subînțeles „se întindeau” și repetiția articolului nehotărât *niște* și verbul *n-am văzut*

subliniază caracterul unic al hanului, dar și sentimentul de uimire trăit de narator privind hanul-*cetate*.

Hanul e un spațiu închis, ocrotitor (*În cuprinsul lui se puteau oploșii oameni, vite și căruțe și nici habar n-aveau din-spre partea hoților...*). După ce soarele *se cufunda în tărâmul celălalt în neguri tainice*, la han se aprindeau focurile și începeau petrecerile și spusul poveștilor. Punctele de suspensie care închid descrierea hanului sunt poarta deschisă spre lumea poveștilor. „Portretul” hanului e un aliaj prețios de real și imaginar ce face din han personaj de legendă. Hanul Ancuței e spațiu sacru; este **centrul**.

Expresivitatea stilului este realizată prin lexicul popular și fonetisme specifice lui Sadoveanu (*nouri; cetind; paseri; cară; limbi; fărâmă; oploși*), prin bogăția sinonimică, contextul dându-le nuanțe de sens și valențe simbolice și metaforice; un adevărat joc cu efecte poetice. La acestea se mai adaugă opozițiile „dinamice”: *cădeau/se ridicau; Împăratul Alb și-a ridicat muscalii lui împotriva limbilor păgâne; veste de război/ belșug la vița de vie*. Sonoritatea lexicală și construcția sintactică vin și dau frazelor ritm rapsodic, de cântec bătrânesc.

Raportat la întregul volum, fragmentul comentat este, poate, cel mai important prin funcție și realizare artistică. În orice caz el ilustrează procesul de cristalizare a tehnicii și psihologiei evocării, care caracterizează scrisul lui Mihail Sadoveanu.

Sărbătoarea existență. Construirea contrastelor

Sorin MOCANU

Dar, oricare i-ar fi semnificațiile și comportamentele participanților, orice sărbătoare „este o dată în calendar și are o dată”, spunea H. Hubert¹; adică este o secvență de timp care se distinge de altele prin calități particulare de asemenea natură încât sacrul să se poată produce în mijlocul profanului. Sărbătoarea este un punct critic în timp și împreună cu alte puncte critice similare formează un sistem de elemente omoloage, considerate echivalente și repetabile, care întrerup continuitatea timpului. Tot H. Hubert² afirma că notarea acestor puncte critice formează calendarul: o succesiune de puncte critice/date importante separate de perioade neimportante; calendarul fiind un dispozitiv care nu măsoară nimic, ci doar ritmează timpul și ilustrează alternanțele de timp sacru și timp profan. Religia și magia își reprezintă timpul nu ca pe o cantitate omogenă care se scurge continuu și măsurabil din trecut spre viitor, ci ca pe o calitate, în relație cu considerații de oportunitate, atitudine, continuitate, constanță, similitudine și echivalență. Ceea ce înseamnă că unită-

¹ Hubert, *Préface*, p. LXIII.

² Hubert, *La représentation*, p. 196.

țile de timp nu sunt unități de măsură ci, din nou, unitățile unui ritm unde alternanța diversității readuce periodic asemănătorul. Subdiviziunile timpului sunt calități active. Diviziunea timpului, observa H. Hubert, nu se bazează nici pe observarea unor fenomene astronomice, nici pe marcarea unor puncte între care să existe un număr fix de unități, ci pe o convenție primară; datele sunt timpuri marcați ai unui ritm care taie în durate finite durata indecisă, vagă a timpului, ritm care este responsabil și de repetiția la infinit a datelor satabilite, oricarte ar fi ele. Așadar, reprezentarea timpului este în mod esențial ritmică¹, iar ritmul este semnul activității colective, fără a avea o origine naturală. Durkheim spunea că sacrul s-a format în stările de agitație colectivă, în urma alternanței (ritmate) de separare și reuniune a grupului și sublinia că divizarea în două lumi eterogene și diferite, ideea unei dualități atât de radicale, nu i-a fost sugerată omului de nicio experiență sensibilă². Or, Durkheim afirma că ritmul vieții religioase exprimă ritmul vieții sociale, „din care rezultă”³ și că din alternanța dispersare (cu muncă!) și congregare (fără muncă!) „decurge alternanța regulată a timpilor sacri și a timpilor profani”⁴; că sărbătorile sunt periodice și adesea sezoniere dar principiul periodicității nu a fost extras din succesiunea anotimpurilor, ci „are alte cauze”⁵. Imediat, Durkheim repetă că ritmul vieții sociale se află la baza categoriei de timp⁶ și face o precizare importantă: individul sesizează asemănările iar reprezentarea formată prin alăturarea lor are un caracter generic, dar acest lucru se realizează doar

¹ *Ibid.*, p. 219.

² Durkheim, *Formele elementare*, p. 49

³ *Ibid.*, p. 321.

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*, p. 321.

⁶ *Ibid.*, p. 402.

la nivel individual, există un ritm al vieții individuale, nu al vieții sociale. Viața socială produce, prin alternanțele sale, un ritm care domină toate experiențele individuale: mișcările de concentrare și dispersiune fixează punctele de reper care cetermină divizarea și organizarea duratei; în general, acestea sunt „necesitățile periodice ale refacerii colective”¹. Pe de altă parte, Durkheim afirma și că societatea este posibilă doar dacă indivizii sunt repartizați (fără să spună cine face repartizarea!) în grupuri, respectiv clasați, iar grupurile clasate și ele unele față de altele. Această clasificare se comunică și spațiului înconjurător, și, foarte probabil și timpului (dar Durkheim nu o spune explicit) pentru a preveni ciocnirile; spațiul este divizat și diferențiat, la fel și timpul. Altfel spus, societatea generează tot ce are nevoie, inclusiv categoriile; pentru fixa o întâlnire a tuturor celor dispersați în spațiu, e nevoie de fixarea unei date. Și se întâmplă, printr-un act de magie socială.

Așadar, opoziția sacru *vs* profan este construită pe baza alternanței ritmice a vieții sociale (dispersiune *vs*. adunare) iar reprezentarea timpului, articulat în opoziții calitative, este tot ritmică. Sărbătoarea este timp sacru, fiind un termen al opoziției; cotidianul e timp profan, fiind celălalt termen al opoziției. Orice sărbătoare, primitivă sau modernă, este sacră atâta vreme cât există un termen opus, care să rămână profan: există sărbătoare atâta timp cât există o opoziție, cât există un ritm. Iar raportul de opoziție este baza existenței sociale.

O generație mai târziu, E.R. Leach, antropologul care îl introduce și explică pe C.Lévi-Strauss publicului englez, repune în discuție reprezentarea simbolică a timpului în societățile așa-zis primitive pentru a afla care este legătura dintre

¹ *Ibid.*, p. 404.

experiența empirică și categoria de timp (Hubert și Durkheim afirmaseră că nu există o astfel de legătură!) și cum se construiește opoziția puternică sacru *vs.* profan, definitive pentru sărbătoarea primitivă Pentru Leach (*Cronus and Chronos*¹, 1953), noțiunea modernă de timp acoperă două experiențe contradictorii²: a) noțiunea de repetiție: timpul e reprezentat ca un metronom; b) noțiunea de non-repetiție: oamenii se nasc, cresc și mor, e un proces ireversibil. Empiric, oamenii au două experiențe: a) anumite fenomene ale naturii se repetă; b) schimbările în viață sunt ireversibile. Viziunea modernă e atrasă de a doua variantă, deși, psihologic este respingătoare; și tocmai acest caracter oribil al ireversibilității timpului face ca religia să se bucure de popularitate. De fapt, religia, atunci când afirmă că învinge moartea, nu face decât să afirme că moartea și nașterea sunt la fel, nașterea urmează morții așa cum moartea urmează nașterii; religia neagă al doilea aspect al ireversibilității vieții echivalându-l cu primul! Pentru Leach, acest lucru dovedește că fără religie, oamenii nu ar fi îmbrățișat două aspecte opuse ale timpului într-o singură categorie; evenimentele repetitive și cele non-repetitive sunt opuse logic, dar le tratăm ca și cum ar fi la fel datorită religiei.

¹ Macrobius făcea precizarea că Saturn (gr. *Κρόνος*) și Timpul (gr. *Χρόνος*) reprezintă aceeași divinitate; pentru mitologii romani, Saturn l-a castrat pe Caelus. Totul s-a născut din cer (lat. *Caelus*), prin urmare, și Timpul. În Macrobius, *Saturnalia*, traducere, introducere și note de Gh. Tohăneanu (București: Editura Academiei R.P.R., 1964), p. 64-65.

² Edmund Ronald Leach, „Two Essays concerning the Symbolic Representation of Time. I. Cronos and Chronos, II. Time and False Noses”. În E.R. Leach. *Rethinking Anthropology*. (London: The Athlone Press, 1961), p. 125.

În mod convențional pentru gândirea umană, fiecare interval de timp este marcat de repetiție, are un început și un sfârșit care sunt la fel, dar fiecare interval de timp este doar o secțiune a unui interval mai larg care și el începe și se termină cu repetiții; astfel încât, gândim că „timpul (orice ar fi el) se repetă”¹, dar gândim așa nu pentru că nu se poate altfel, ci pentru că omul are o gândire care respinge ideea de moarte sau sfârșit de lume. Oamenii preferă să nu vadă timpul vectorial, ci ciclic, preferă să reprezinte timpul nu ca pe o săgeată a cărei țintă (întotdeauna atinsă) este moartea, ci ca pe un cerc care trece în mod repetat peste moarte (păstrând metafora geometrică a morții ca un punct). Dar în societățile așa-zis primitive, metafora geometrică a cercului nu există, așa cum nu există cadranul rotund al ceasului, peste care se rotesc la nesfârșit limbile care indică trecerea repetată a timpului; timpului nu este experimentat ca o succesiune de durate, ci este experimentat ca ceva discontinuu, ca o repetiție de răsturnări repetate, o secvență de oscilații între opoziții polare: zi-noapte, secetă-inundație, vară-iarnă, tinerețe-bătrânețe, naștere-moarte etc. Trecutul nu are adâncime, e doar trecut, opus prezentului. Religia i-a făcut pe oameni, susține Leach, să includă aceste opoziții într-o singură categorie, a timpului: zi-noapte și viață-moarte sunt similare doar ca perechi de contrarii, dar religia le identifică, păcălindu-ne să credem că moartea e ca partea de noapte a vieții și că evenimentele non-repetitive sunt de fapt repetitive.

Revenind la sărbătoare și timpul sacru, suntem puși în fața unor perechi similare de contrarii: opoziția sărbătoare – cotidian este ca opoziția sacru – profan, adică doar o opoziție (sărbătoarea se opune cotidianului așa cum sacrul se opune profanului). Religia, nostalgia, reconstituirea imaginară a

¹ Leach, „Two Essays”, p. 126

trecutului, ideologia bunului primitiv și a decadenței omului modern vor, preluând formula lui Leach, să ne păcălească, să ne facă să credem că opoziția sărbătoare – cotidian era sacră și reală în lumea arhaică și este profană și neautentică în lumea modernă, și astfel nu mai există sărbătoare adevărată, adică profund sacră, în lumea contemporană.

Într-un alt eseu cu aceeași temă a reprezentării timpului (*Time and False Noses*, 1955), Leach dezvoltă viziunea lui H. Hubert privind reprezentarea ritmică a timpului și a omogenității și echivalenței părților de timp asemănătoare în calendar. Și pentru Leach calendarul este marcat – făcut distinctiv –, adică are existență și relevanță, prin intermediul sărbătorilor; în sensul că datele sărbătorilor sunt cele în funcție de care ne orientăm în timp, iar diviziunilor din calendar le corespund comportamente echivalente. Comportamentele specifice timpului marcat sunt foarte limitate, dar contradictorii: oamenii se îmbracă fie în uniforme sobre, fie în haine comice; mănâncă mâncare specială sau postesc; se comportă într-un mod solemn sau își permit libertăți. De ce demarcăm timpul astfel, este întrebarea lui Leach. Datorită modului în care ne reprezentăm o realitate, timpul, pe care o experimentăm în trei moduri, dar nu cu ajutorul simțurilor: a) recunoaștem repetiția: intervalele de timp încep și se termină la fel; b) recunoaștem entropia: îmbătrânirea e ireversibilă; c) recunoaștem rata cu care timpul trece: tinerețea pare să dureze mai mult decât bătrânețea. Așadar, regularitatea timpului nu este naturală, este o noțiune făcută de om pe care acesta o exportă lumii înconjurătoare; nimic din natură nu sugerează că timpul ar trebui să se scurgă cu viteză constantă, așa cum o arată mecanismele moderne de măsurare a lui, ceasurile. În acest caz, n-ar putea fi posibil ca timpul să încetinească, să se oprească sau chiar să se întoarcă?

Religiile afirmă că moartea și nașterea sunt la fel iar credința că după moarte urmează o naștere există în multe structuri rituale, de la rituri de trecere la sacrificii: o moarte simbolică, o izolare rituală, o renaștere simbolică. Riturile de trecere, care marchează stadii în ciclul vieții, trebuie să fie legate de o reprezentare a timpului, iar singura imagine care face identificare moarte-naștere credibilă logică este cea a pendulului¹. Într-o viziune pendulară a timpului, secvența de lucruri este discontinuă: timpul este o succesiune de alternanțe și opriri. Intervalele sunt distinse ca opoziții repetate, surprinse de formula onomatopeică generică, tic-tac tic-tac. Este reprezentarea perfectă a celei mai elementare experiențe ale trecerii timpului: zi-noapte zi-noapte, cald-frig cald-frig etc. Leach afirmă că cea mai elementară și veche reprezentare a timpului este aceea de „discontinuitate de contraste repetate”².

Conform modelului clasic durkheimian, progresul timpului este marcat prin intermediul succesiunii de sărbători; fiecare sărbătoare este o schimbare temporară a ordinii cotidian/profan cu ordinea neobișnuit/sacru și apoi o întoarcere la cotidian/profan. O astfel de scurgere a timpului nu este naturală, ci socială, realizată de om, și consistă în patru faze clar delimitate, (la Arnold van Gennep sunt trei³): faza A – rit de separare: individul este scos din lumea profană și transferat în lumea sacră, el *moare*; faza B – stare marginală: individul se află într-o condiție sacră, timpul social este sus-

¹ Leach, „Two Essays”, p.133.

² *Ibid.*, p. 134.

³ Rituri de separare/preliminare, rituri de limită/liminare, rituri de agregare/postliminare. Arnold Van Gennep, *Riturile de trecere*, traducere de Lucia Berdan și Nora Vasilescu, studiu introductiv de Nicolae Constantinescu, postfață de Lucia Berdan (Iași: Editura Polirom, 1996), p. 22.

pendat; faza C – rit de agregare (desacralizare): individul este adus înapoi în profan, el *renaște* și timpul social repornește; faza D – faza vieții normale profane, intervalul dintre două sărbători succesive.

O caracteristică importantă a sărbătorilor este pentru Leach capacitatea lor de a ordona timpului: intervalul dintre două sărbători succesive de același tip este o perioadă (săptămână, an etc.); fără sărbători n-ar exista astfel de perioade și nici ordine în viața socială. De fapt, sărbătorile „crează timpul¹ prin crearea de intervale în viața socială. O altă caracteristică este răspândirea constantă a sărbătorilor de-a lungul anului: perioadele seculare încep și se termină cu sărbători, sărbătorile au sfârșituri (când începe timpul secular) și începuturi (când se termină timpul secular). În sfârșit, sărbătorile presupun mereu o schimbare de roluri: în schema durkheimiană, ritualurile din faza A (separarea) și ritualurile din faza C (agregarea) trebuie să fie fiecare inversarea celuilalt iar faza B (marginală/liminală) trebuie să fie opusă logic fazei D. Dacă faza D este ordinea normală a vieții, profană, seculară, comportamentul ritual în mod logic potrivit pentru faza B (starea marginală, condiția sacră!) ar trebui să fie trăirea inversă a vieții: răsturnarea normalității, nerespectarea regulilor, inversarea rolurilor.

Examinând tipurile de comportament întâlnite în rituri, Leach detectează trei specii contradictorii: a) comportament cu formalism crescut: diferențele de status sunt marcate precis prin îmbrăcăminte și etichetă, regulile morale sunt riguros și ostentativ respectate; b) comportament informal (de tip mascaradă/deghizare): indivizii nu pun accent pe rolul social și pe status, ci încearcă să le ascundă, să le deghizeze; c) comportament cu inversare de roluri: participanții se

¹ Leach, „Two Essays”, p. 35.

comportă invers decât sunt în realitate: viața socială normală e performată pe dos: risipă, travestiuri, sacrilegii, adulter, incest, comportamente ofensatoare. Aparent paradoxal, deși aceste comportamente sunt foarte diferite teoretic, în practică sunt strâns asociate: un rit care începe cu formalism (o nuntă, de exemplu) este foarte probabil să se termine în mascaradă; un rit care începe cu mascaradă (Carnaval, petreceri de Anul Nou) e foarte probabil să se termine în formalism; inversarea de roluri este rară în lumea contemporană, dar e regăsită în literatura etnografică sau istorică (în special în sărbătorile precreștine de sfârșit de an).

Teza lui Leach este că *formalismul* și *mascarada* formează o pereche contrastivă de termeni opuși care corespunde contrastului dintre faza A (separarea de profan) și faza C (agregarea la profan). *Inversarea de roluri* corespunde fazei B (stare marginală, condiția sacră!), și este transferul simbolic de la profan la sacru: timpul normal este oprit, timpul sacru, neliniar și omogen, îi ia locul, moartea este transformată în naștere. Este un simbolism universal¹ care are o logică structurală independentă de tradițiile folclorice locale și de credințele magice particulare!

Dacă reprezentarea elementară a timpului este sub formă de discontinuitate de contraste repetate și dacă progresul timpului este marcat prin sucesiune de sărbători, înseamnă că reprezentarea arhaică a timpului avea forma cotidian – sărbătoare, cotidian – sărbătoare (altfel spus, timpul progresa prin repetarea contrastului, de ex., duminică – restul săptămânii, duminică – restul săptămânii). Contrastul dintre cei doi termeni ai perechii, cotidian și sărbătoare, trebuia și el

¹ *Ibid.*, p. 136.

reprezentat¹; plecând de la cotidian, de la viața reglementată de interdicte, trebuia construită o imagine contrară, iar cel mai ușor de obținut termen de contrast este răsturnarea sau inversarea primei realități; prin urmare, imaginea corespunzătoare sărbătorii este inversarea normalității. Dacă sărbătoarea este timp, timpul ei va fi dedicat unor atitudini și comportamente care să fie răsturnarea celor din celălalt timp, al cotidianului. Ritmarea este posibilă și reală nu prin succesiunea de timp numit de sărbătoare și timp numit cotidian sau prin succesiunea de date scrise cu roșu în calendar și date scrise cu negru, ci prin succesiune de comportamente opuse: comportamente obișnuite – comportamente neobișnuite
comportamente obișnuite – comportamente neobișnuite (tic-tac tic-tac). Așadar, sărbătoare este timpul dedicat comportamentelor neobișnuite, inversate; dacă cotidianul e fondat pe interdicții, sărbătoarea le va ridica; dacă în cotidian totul este ordonat și reglementat, sărbătoarea va fi nu numai un timp al dezordinii, ci și un timp al exprimărilor libere, al invențiilor libere, al experimentării libertăților sau a altui model de organizare socială; dacă cotidianul este timpul muncii, al economiei și penuriei, sărbătoarea va fi timpul fără muncă, al risipei și excesului; dacă cotidianul este timpul funcționalității, sărbătoarea va fi timpul esteticului. Sărbătoarea se definește în opoziție cu viața cotidiană, iar calitatea

¹ Opoziția dintre cele două temporalități este similară opoziției pe care C. Lévi-Strauss o descopere în sistemul de prohibiții alimentare din totemism: deosebirea dintre specia permisă (bună pentru consum) și specia prohibită (interzisă pentru consum) nu se explică printr-o presupusă nocivitate a celei de a doua, adică o proprietate intrinsecă, cunoscută de indigeni dar invizibilă pentru străini, ci prin grija de a introduce o distincție între cele două specii, una „marcată”, cealaltă „nemarkată” (în sensul lingvistic al acestui termen), Lévi-Strauss, *Gândirea sălbatică*, p. 107

timpului sărbătorec depinde doar de caracterul excepțional al sărbătorii: dacă cotidianul ar fi o *La Dolce Vita*, perechea opozitivă s-ar dizolva, răsturnarea cotidianului n-ar fi dorită de nimeni; dacă în cotidian munca n-ar mai fi grea, istovitoare, un chin¹, lipsa ei în sărbătoare n-ar mai fi dorită. Dispariția sărbătorii ar fi posibilă doar dacă ar dispărea din cotidian toate obligațiile, toate servituțile, toate nevoile și toate dorințele, dacă perechea opozitivă ar dispărea prin contopire, dacă ar dispărea linia care separă cotidianul de sărbătoare. Linie care pare să fie cea mai importantă, după cum vom vedea mai jos.

Din această perspectivă, sărbătoarea devine o practică prin care o comunitate se exprimă altfel decât o poate face în timpul cotidian, având posibilitatea unei revanșe față de banalitatea, obligațiile și nevoile vieții obișnuite. Diversitatea comunităților presupune și o diversitate a manierelor de exprimare și deci o trecere de la sg. sărbătoare, cu conotația unui prototip, a unui model de semnificație, la pl. sărbători, manifestări care produc rupturi în cotidian, în relație cu diversele contexte sociale; orice modificare a cotidianului – catastrofă sau progres, descoperiri geografice și tehnice, modificări ale nivelului de trai etc. – conduce și la o modificare a scenariului și componentelor sărbătorești. Conținuturile sărbătorii variază în funcție de evoluția condițiilor economice și a circumstanțelor istorice și pentru că revoluțiile sunt mai degrabă rare (ca și catastrofele) grupul nu percepe

¹ Etimologic, subst. muncă provine din sl. *monka*, caznă, supliciu. În limba franceză, *travail* este derivat din lat. *tripalium*, instrument de tortură. În viața religioasă, a fi muncit are sensul de a fi torturat: „Era un frate, dintre cei mult-râvnitori, care, fiind tare muncit de dracul desfrîului...” *Patericul*, p. 328, „Căci eu, la vârsta aceasta și cu părul alb, tare sunt muncit de acele gânduri.” *Patericul*, p. 329.

modificările, mai ales dacă valorizează tradiția; este nevoie de apariția istoriei, a unei istorii interesate de viața cotidiană a oamenilor, de viața lor privată, care să înregistreze manifestările sărbătorești (dar și contextul lor socio-cultural!) și să le ofere spre comparație unor altor epoci.

De la o sărbătoare-esență, trecem la o sărbătoare-existență: ea nu mai este întoarcerea mitică la o Vârsta de Aur, recursul simbolic la abundența începuturilor, ci o practicare contextuală a caracteristicilor dezirabile ale acestei reprezentări: interzicerea muncii, împodobire, consum excesiv, risipă, nerespectarea interdicțiilor și a a normelor comune, licențe etc. În fond, este tot o trecere a liniei care separă două lumi, un salt în afara realului pentru a ajunge într-o altă lume, într-un imaginar care nu este doar dorit și visat, ci realizat prin performare. Timpul este metamorfozat, devine *kairos*, prielnic pentru activități care nu mai sunt productive. Grupul trece temporar de la un tip de existență, la alt tip de existență, complet diferit; de la un tip de timp la alt tip de timp, trecere care îl transformă pe termen scurt, uneori prea scurt pentru a putea conștientiza schimbarea. Dar pe termen lung?

Odinioară, afirmă teoria clasică a sărbătorii cu sens, oamenii luau parte la sărbătoare și intrau, treceau în timpul sacru, trăiau în el, întorcându-se apoi la viața cotidiană ranforșați de contactul cu el; era un timp mitic, puternic și creator, cel puțin așa credeau participanții. Intrarea în sărbătoare era o trecere importantă, pregătită ca atare pentru că oferea accesul la alt timp și altă lume. Sacre!

**Ioan Vintilă
FINTIȘ**

Prăbușirea din abstract

VII.

Când am căzut din abstract

Am devenit

Dintr-odată un mit

Mi se părea mie

Că pe acolo am copilărit

Dar nu mai era nimeni

În afară de mine

Câțiva plopi

Care mă așteptau

Să-i îngrop pe ei

Și ei pe mine

VIII.

Acolo nu s-a născut pământul

M-am născut eu

Sfântul Ioan Vintilă Fintiș

Cu niște tristeți imaginare

Căzute parcă din soare

Iar Fecioara a spus îngerilor

Așezați-l aproape de fiul meu

IX.

Setea de cuvinte devine sfântă

Tu frumusețea mea adâncă

Pe acolo am călătorit

Cândva

Fără să știu

Cândva ne vom întâlni cu o cometă

Călărind pe îngeri

Până dincolo de valea mării plângeri

Și acolo te voi aștepta pe tine

Să vii și tu din îngerime

X.

Mă adulmecă o secundă abstractă

Ea care nu a căzut din abstract

Ca mine

Nu o cunosc pe ea

De unde o fi venit

Și nici pe mine nu mă mai

Cunosc

Parcă ași fi o străvezime

Din alte vremuri

Când locuiam în abstract

XI.

Am devenit un pustiu

Dar nu știu cine este acela

Pentru că nu mai știu

Dacă și eu mai sunt viu

Căderea din abstract

Este oarecum ciudată

Dar când ne vom întâlni
Cu Domnișoara moarte
Voi deveni și eu o pasăre
Măiastră

XII.

Un înger m-a întrebat
Unde ai fost Domnule Împărat
 Păi am fost la un mormânt
 Și el mi-a zis

Care mormânt
 Deocamdată
 Nu ai ce să cauți aici

Când voi fi adormit
Atunci să mă întrebi

XIII.

Azi noapte a căzut din cer o stea
Atunci am întrebat-o
Ce cauți pe aici mirată stea
Te caut pe tine
Zise ea
 Credeam că ai murit
 Și când colo
 Tu ai căzut din abstract

XIV.

Armuri de carne
Armură de oase

Armură de realitate
Niciodată schimbată

Era mai frumos în abstract
Nici timp
Nu mai era pe acolo
Doar niște trandafiri de rouă
Care mă plâneau
Cu portrete
Pe niște hârtie
Nevăzută deocamdată
Ca o lacrimă de fată

XV.

Mă retrag într-o sferă
În pânțelele cerului
Privesc dincolo de minune
Și înlăuntrul misterului
Acolo sunt îngeri pierduți
Ca și mine

Ei nu mai zboară
Sunt foarte muți
Un fel de zei pe care noi
Nu-i mai putea vedea
Eu stau adormit pe fereastra mea
Singură stea

**Geo
GALETARU**

În lumina feroce

Poate timpul care nu mai e
în alte camere din apropierea nimicului,
în aspre frunzișuri ale limbajului, când se aude
ploaia strivind intimitatea erorii, supunerea
într-o primăvară a deziluziilor fierbinți,
vino și urcă în neputința celui ce pleacă,
ziua impudică îmbătrânește în gura amanților fericiți,
nori și silabe în proiecții fără cuvânt
și limita aurie ca o rană călătorind spre tine,
aici e răspunsul și marginea nu mai vorbește,
marginea își consumă vocația,
doar tu,
doar tu în lumina feroce,
intraductibilă.

Vocile inocente

Lucrurile se dispensează
de imaginea ta, o plăcere indiferentă
în interstițiile unor fapte fără mesaj,
limita își revendică un cod indecent,
o mișcare în metafizica obscurității de ieri,
dar cine îți aduce bestia la picioare,
cine îmblânzește ferocitățile albastre,

cândva știai liniștea și semnul,
cândva cultivai vocile inocente
într-o duminică a oglinzilor sacrificate.

Când ea va veni

Vom vorbi
în depărtări care nu se văd, obsesii și
sărbători în timpurile de atunci, când
se aud chipurile fericite în seninătatea răspunsului,
căutând întâmplări sub pielea fiarei solitare,
amiezile fără șansă și silabele oarbe,
totuna vor fi
când ea va veni.

Vom povesti

Vino,
în inimi se-ntoarce visând,
sunt drumuri arse și splendori înspăimântate,
prin orașe trec armuri de îngeri,
vom povesti despre saltul semnificației
peste chipurile care tac.

Mesagerul obscur

Timpurile aspre cad în rutină,
se aud drumurile în duminicile fără
stăpân, dogma întunecată palpitând în
camerele din care ai plecat, o sete
violentă printre petale incendiate, vei vorbi
despre adevărurile ascunse în limbajul
care trădează, despre ferestrele care agresează
sorginta acestei sărbători, fii blând
cu toate întâmplările tale, cu pasul

orbului de lângă tine, cineva va veni iubind cele ce trec și vei spune: iată, acesta este mesagerul obscur.

Declic

Cine mai știe cum aleargă dealurile
sub un cer amorf.

Am umplut paharele și am tăcut.

Dincolo se pregătea un giulgiu sau o paloare nevindecată.

„Dacă vrei, ia această întâmplare
și învește-o în batistă, ca pe un copil
cu gene lungi de iarnă.”

Șoapta era de acolo, eu însumi
număram gesturile unor zei infideli.

Cine mai știe cum aleargă dealurile
sub un cer amorf.

Un declic al orbirii din noi,
de care încă suntem vinovați.

Nimeni nu ne spune

Uneori

mai facem câte un ocol

ca să evităm ceva

și nimeni nu ne spune ce

doar mâna ta se oprește mai des

deasupra lucrurilor obosite

un fluture în impas

o narcoză pe timp de noapte

cine mai știe

câte lacăte rățăcesc prin ninsoare

unde e drumul lor

unde e privilegiul
caselor care nu mai așteaptă

Vocile și focul

Doar cântecul urcând prin marile dezastre
sub pielea ta auspicii de necontestat
dă-mi drumul în iminența acestei splendori
lasă-mi mâinile să doarmă pe praguri indecise
un cuvânt prematur ne călăuzește pe amândoi
acum când pasărea atinge auzul slugarnic
(în genunchi în genunchi, distanțele scurmă-n pereți
se aude o piatră desfoliindu-și sânii în ploaie)
iertarea toarnă argint în oasele celor ce pleacă
vocile rănesc focul vocile nu mai ajung acasă

Cineva cade

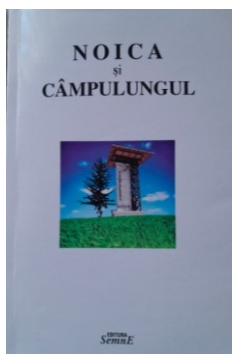
Pe dealurile acelea vin păsările
vin animalele tale blânde

(un refugiu din calea celor ce pierd)

cineva cade și se face tăcere

nu mai caut legile care mă salvează
voi învăța să număr silabele unui trecut prosper
dincolo e un coridor cu mere roșii
dincolo e sunetul din care se adapă singurătatea

frigul răstoarnă pereții
memoria trece
cu ultima stea

O mie și una de întâlniri

„Noica și Câmpulungul”, cartea unei sinteze salutare

Anca SÎRGHIE

O carte cu care de curând ne-a surprins profesorul Marin Diaconu se intitulează *Noica și Câmpulungul*, întocmai cum pe afișul de la intrarea în Muzeu orașului sună tema Simpozionului Noica din acest an. Este o carte de 500 p., ca antologie realizată de Marin Diaconu la Editura Semne din București în anul 2024, pe cât de voluminoasă, pe atât de frumoasă. Coperta 1 reține în ilustrația ei simbolul orașului Câmpulung Muscel și un brad firav, ciudat, în care intuim că se regăsește însuși filosoful.

Se știe că în martie 1949, Constantin Noica își începea supliciu domiciliului forțat, simțit drept o perioadă în care, așa cum o recunoaște în epistola din 21 noiembrie 1949 către Petru Comarnescu, fost coleg de liceu și prieten nedezmințit, „mă pot simți aproape fericit în situația în care mă aflu.” Mărturisirea lui în extenso figurează pe coperta 4 a aceleiași antologii, care s-a constituit drept un binevenit suport al Simpozionului anual, ținut pe date biografice și pe opere create de Constantin Noica la Câmpulung Muscel.

În opinia profesorului Diaconu rostită la deschiderea Simpozionului din 27-28 septembrie 2024, „Noica lucrează cu istoria, noi lucrăm cu prezentul. Constantin Noica este Constantin Noica, nu ca noi! Mărturisirea lui Noica cuprinde o povestire despre trimiterea unor texte ale sale la Paris și

primirea cărții *Ispita de a exista* a lui Emil Cioran, cu circulația sa între cei apropiați.” Definită în esența ei în fața anchetatorului Cpt. Mincu, în 12 decembrie 1958, cartea lui Cioran este incriminată, pentru că ea cuprinde «aspecte privind neamul românesc, privite printr-o prismă negativă.». Declarația o găsim, așadar, în *Arhiva neagră* cu cele 22 volume, realizate prin facsimilare de Constantin Barbu, care le-a publicat în 2012 la editura Contrafort, cuprinzând procesele verbale de interogatorii din dosarele procesului Noica-Pillat. Două dintre ele sunt reproduse în această nouă antologie. Ele se găsesc în *Arhiva neagră* de la Muzeul din Câmpulung Muscel, dar nu se află, de exemplu, la Biblioteca Academiei Române.

Această carte cuprinde pe 70-80 de pagini fenomenologia spiritului de Hegel, cu interpretarea filosofului Noica, gardată de explicația lui Vlad Bilevsky, care a îngrijit primele texte ale volumului. Ce nespécialistă a domeniului filosofiei, am parcurs cu un interes special aceste texte, amintindu-mi de un moment fericit al prieteniei mele cu domnul Noica, invitat la aniversarea mea din 9 februarie 1986. Atunci mi-a oferit între altele cartea *Povestiri despre om DUPĂ O CARTE A LUI HEGEL*, apărută în 1980 la Editura Cartea Românească. M-a rugat să nu o deschid decât după ce el va pleca, așadar după ce se termina petrecerea și rămâneam singură. Când am deschis cartea, am citit pe foaia de gardă dedicația care m-a impresionat: „Pentru Anca Sîrghie, care ar putea, dânsa singură, reprezenta un capitol în cartea *Povestirilor despre om*. Cu veche admirație, Constantin Noica, Păltiniș, 1986.” Din chiar *Cuvântul înainte* al autorului, desprinsesem îndemnul de a mă apropia de filosofia hegeliană. Este ceea ce însuși Noica făcuse ca studiu aprofundat în anii șederii la Câmpulung Muscel.

Edificatoare este corespondența bogată purtată de filosof în acei ani cu Emil Cioran, Lucian Blaga, Petru Comarnescu, Aurel Cioran și Tudor Vianu. Introducerile explicative la unele texte, semnate de Vlad Bilevsky, Eugen Simion, Dora Mezdrea, Alexandru Singer etc. sunt de un real folos. Importante pentru configurarea aceluia deceniu din biografia lui Noica sunt evocările, făcute de N. Steinhardt, fost coleg cu 3 ani mai mic la Liceul Spiru Haret din București, de profesorii Ion Oană și Lavinia Simona Bădulescu, fiica procurorului Ilie Bădulescu, de domnul Decebal Rădulescu, de medicul Gheorghe Radu, Adina Ștefan, nepoata economistului Gică Staicu, cel care l-a găzduit un lung răstimp pe Noica. Florilegiul evocărilor este completat de Dorina Al -George, Mihai Constantineanu, Simona Pâslaru-Ciurumelescu și Duiliu Sfințescu.

Susținute de consistentul comentariu al Sandei Stavrescu intitulat *Relații de familie*, interesante emoțional sunt și paginile de corespondență ale lui Noica cu rudele apropiate. Reținem îndeosebi amintirile fiicei Alexandra Noica-Wilson, care a revenit în 2009 la Câmpulung, unde a conversat cu Ioan Crăciun. O chintesență a relației lui Noica cu copiii lui am găsit-o în mărturisirea Alexandrei: "Tata a încercat mereu să facă lucrurile cât mai plăcute posibil pentru mine și pentru fratele meu, cât mai frumoase. Era multă suferință strânsă în el, dar asta nu am simțit-o niciodată; el încerca mereu să ne lumineze mintea, să ne lumineze viața..." (p. 237)

În cartea aceasta mozaicată ca un puzzle, sunt cuprinse și convorbiri, precum cea dintre Emil Hagi și Lavinia Simona Bădulescu despre originea aromână a filosofului. Semnalăm textul intitulat *Portrete* semnat de pictorul Radu Adrian, care ține să explicitizeze bustul dedicat lui Constantin Noica: „Prin ochii și gura întredeschise, prin forma nasului

și a urechilor, mi-am propus să sugerez marea lui capacitate de a percepe, de a reține și de a analiza și tot ce ține de frământările vie din lăuntrul omului.” (p. 393) Constantin Dâmboianu se oprește în articolul intitulat *Hăituit, persecutat, jefuit, arestat în baza ideologiei date de filosofia marxist-leninistă* asupra repercusiunilor apariției *Jurnalului de la Păltiniș* de G. Liiceanu, comentat la Europa Liberă, fapt care a alertat Securitatea și măsura luată ar fi fost, crede autorul, retragerea exemplarelor din librării, ceea ce nu este adevărat. G. Liiceanu a scos și o a doua ediție, care a stat în librării la dispoziția cititorilor până târziu. Falsă este și ideea că Noica a avut un al doilea domiciliu obligatoriu, la Păltiniș (p. 395). Mărturiile pe care mi le-a făcut nemijlocit în cei șapte ani de prietenie, din păcate cei din urmă ai vieții filosofului, care se declara a fi „păltinișan”, atestă voința proprie de a se stabili acolo, unde și-a ales chiar și locul de veci.

Consistente sunt în noua antologie eseurile lui Marin Diaconu, Sorin Lavric și Florica Diaconu. După o analiză pertinentă a temei *Perenitatea viziunii filosofice a lui C. Noica asupra fenomenelor social-politice*, Florica Diaconu demonstrează că filosoful era un vizionar, întrucât el a avut câteva previziuni care s-au împlinit. Se știe că Noica nu ezitase să-și arate încântarea în fața realizărilor socialismului românesc, fapt care i-a contrariat pe prietenii săi din diaspora, întâlniți la Paris, cum de curând am demonstrat în niște articole ale noastre. Însă, în mod paradoxal, Noica a conchis că Occidentul nu va da mai mult de 100 de ani (în realitate, doar jumătate au fost suficienți) socialismului să se împlinească, pentru că îl va desființa. El a prevăzut globalizarea produsă de oligarhia financiară transnațională, care este o realitate a anilor noștri postdecembriști. Noica a prevăzut faptul că China va fi scoasă din izolarea ei istorică, ceea ce s-a adevărat, de asemenea.

Volumul *Noica și Câmpulungul*, care lasă impresia unui caleidoscop, se încheie tematic cu un capitol *In memoriam Dan Zamfirescu (1933-2024)*, singurul constituit integral din texte inedite. În debutul acestui grupaj sunt publicate texte epistolare din perioada 19 martie 1971 -23 august 1987, ce probează o prietenie adevărată. Filosoful Noica, spre exemplu, salută publicarea cărții de succes *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* (Editura Minerva, 1971) și în semn de prețuire îl invită pe Dan Zamfirescu la Păltiniș, în acea oază de liniște și creație de care el însuși se bucura. Prezent în întregul volum cu texte consistente, referitoare îndeosebi la *Povestirile din Hegel*, filosoful Vlad Bilevsky semnează și cuvântul rostit la înmormântarea lui Dan Zamfirescu, pe care îl apreciază drept un „ilustru medievalist, bizantinolog, istoric, teolog și publicist”. Zamfirescu s-a remarcat în cultura română și ca inițiator de proiecte editoriale, între care și cel al publicării *Operele* lui Nae Ionescu, împlinit împreună cu universitarul Marin Diaconu. Eseul *Un mesianic* semnat de prof. univ. Gheorghită Geană cuprinde o demonstrație elevată a adevărului că Dan Zamfirescu a urmat „un traseu magnific”, proiectele sale țintind fără excepție spiritualitatea și cultura poporului român.

Așa cum se cuvine unei adevărate opere științifice, noua antologie cuprinde un capitol de *Note bibliografice*, în care sunt specificate sursele textelor selectate de îngrijitorul ediției. Putem afirma că o asemenea carte cu deschidere panoramică la tema aleasă nu ar fi putut fi încheată ca sinteză emblematică dacă nu beneficia de un antolog care să aibă viziunea întregului și care să antreneze autorii atâtor evocări interesante. Salutar este și aportul explicitărilor semnate de experți ai domeniului la textele selectate ca reprezentative. În acest sens, profesorul Marin Diaconu este neîntrecut. Numai Domnia Sa putea să adune atâtea piese dispa-

te, ca într-un joc de lego, piese care împreună dau imaginea unui tot. La Sorin Lavric ultimul cuvânt, pentru că în eseul său *Noica la Câmpulung* filosoful a prins esența întregii antologii, atunci când a demonstrat pe baza analizării celor trei cărți scrise în deceniul domiciliului obligatoriu, că „gânditorul Noica s-a născut la Câmpulung Muscel”. (p. 397) Găsim aici ideea pivotantă a viitoarelor simpozioane Noica pe care le va găzdui orașul boierului Neacșu din vechime, cel care a făcut începătură scrisului românesc.

Efemeride de tinerețe

Radu CIOBANU

1 972
Camus: „Nevoia de a avea dreptate, semn al unui spirit vulgar.”

Revin la o mai veche idee care mă urmărește:

Vorbind mereu despre „singurătatea omului modern”, ajungem să restrângem artificial realitatea și aria de investigație artistică. Poate fi vorba numai de „singurătatea omului modern”? Înseamnă că ne prefacem a nu ști că – pe măsură ce ne familiarizăm cu trecutul – singurătatea apare ca o permanență a existenței umane pentru toate timpurile, nu numai pentru cele moderne. Nici omul istoric n-a putut cuprinde și înțelege lumea lui, dimpotrivă, mai puțin decât omul modern. Singurătatea se cere atunci considerată ca o a treia dimensiune existențială (tragică), alături de dragoste și moarte, aflată într-o relație de contrapondere, de reciprocă echilibrare cu dragostea.

Singura diferență, în acest sens, între *azi* și *atunci* cred că se află în intensitatea cu care *este* și cu care *a fost* resimțită singurătatea. Omul istoric a resimțit-o, probabil, cu mai puțină acuitate, neavând instrumentele de

conștientizare ale omului modern. Să însemne oare asta că a fost mai puțin singur?

De aici constatarea că metoda de compoziție a lui Camil – a personajelor solitare, a căror traiectorie se întretaie fără a duce și la comunicare – e aplicabilă și romanului istoric. De încercat în romanul zugravului?

Am scris în șapte zile o sută de pagini. Adică atât cât scriu în douăzeci de zile când am și școala. Dar de azi s-a isprăvit vacanța și, o dată cu asta, s-a reinstalat acea silă abulică de care credeam că am scăpat.

Nu știu să mă bucur, să trăiesc deplin prezentul bucuriei, mereu rămâne ceva care scapă acestui prezent și o ia înainte. Mereu mă gândesc în timpul bucuriei la ceea ce va urma după. Poate pentru că sunt pe cale, treptat, să ajung la concluzia că întotdeauna cenușiul, cotidianul, rutina, stupiditatea, dacă nu altele și mai grave, își iau într-un fel sau altul revanșa. Sunt un lucid sau un infirm?

Toți ne îmbrăcăm după STAS, cenușiu, în „costum” de gata, produs în serie. Spre deosebire de marile orașe, aici cenușiul e și mai evident: când apare cineva îmbrăcat altfel, cu o anumită fantezie, trecătorii se opresc, întorc capul, comentează. M-am surprins și pe mine făcând asta. Reacție de provinciali care au o foarte bună părere despre ei înșiși și pentru care orice depășește mediocritatea este suspectat de atentat la bunele moravuri.

Eugen Jebeleanu: „Prostia ne pune juguri și ne mănâncă.”

Să mă feresc de stereotipii. Am neglijat vocabularul, rularea unui număr cât mai mare de cuvinte. Să am în vedere asta în primul rând când scriu, chiar dacă voi scrie mai încet. Există pericolul contaminării insidioase de stilul oficial, „de partid și de stat”, care ne împresoară de pretutindeni cu cele, în medie, 500 de cuvinte, mereu aceleași. Au apărut chiar un fel de module lingvistice, permutabile după necesități: „o serie de măsuri”, „să facem totul”, „în deplină unanimitate”, „pe cele mai înalte culmi...” etc. etc. De la vestimentație până la limbaj, uniformizarea, nivelarea vor cuprinde treptat totul. Când vom băga de seamă va fi prea târziu.

Cea mai exactă definiție a tragediei o aflu la Camus: cele două forțe care se confruntă sunt la fel de legitime, au același drept la viață. Este ceea ce am făcut – fără să-mi dau seama – în *Zilele*. „Vreau” al Dariei și „nu se poate” al lui Matei sunt la fel de legitime. De aici tensiunea cărții, remarcată de cei ce au citit-o până acum.

Virgil Teodorescu, în primul articol scris în calitate de proaspăt director al „Luceafărului”: „Posibilitățile artei revoluționare sunt infinite, limitele ei sunt infinite în perimetrul care o determină și o cuprinde.”

„Limite infinite” într-un „perimetru”, iată o absurditate care i-a jucat o festă perfidă. Dar însăși expresia „limite infinite” ...

Pentru a deveni cu adevărat scriitor trebuie să cunoști foarte exact toate numeroasele lucruri la care trebuie să renunți. Și apoi să și renunți.

Cuvintele, îndeosebi neologismele au o extraordinară, de-a dreptul fascinantă forță de seducție asupra semidoctilor. Pe de altă parte sunt foarte puțini cei care cunosc sensul exact al cuvintelor și importanța acestui sens în igiena comunicării. Maioreșcu, când a scris *Beția de cuvinte*, și-a închipuit că dă o lovitură mortală unei maladii care abia mai târziu s-a dovedit cu adevărat teribilă. De fapt, el nu făcea decât să atragă atenția asupra unui simptom al unei maladii aflată în fază incipientă. De atunci, boala s-a întins implacabil, pentru ca, iată, azi să devină endemică. Logoreea endemică ne ucide acum lent, vorbele cad de pretutindeni, ca o ninsoare de cenușă, anchilozând, schilodind sau de-a dreptul înăbușind făptuirea. Am senzația că mă sufoc, în timp ce toți imbecilii gustă din plin voluptatea de a se auzi vorbind. Iar timpul, vai, va continua să rămână ireversibil.

Spectacolul de un penibil strivitor al acestor ședințe de „învățământ ideologic”, unde, fără a ne mai da măcar osteneala să ne ascundem, citim de prin ziare aceleași fraze uzate, stereotipe. O facem cu aerul că noi le producem chiar atunci, iar unii ajung s-o și creadă.

Capcanele pe care ți le întind la tot pasul cuvintele. Mereu atenție, cu sentimentul că pășesc printr-o pădure, pe un strat de frunze uscate, sub care, la fiecare pas, poate să zacă primejdia. Satisfacția de a o descoperi, de a-i sesiza mecanismul, de a o face inofensivă.

„A afla a doua oară despre...” – un nonsens. „Aflu întâia oară” – un pleonasm perfid. Și totuși amândouă sunt uzuale. Dar „a afla” presupune unicitatea. Pot, în schimb, „să aud” a doua oară despre cutare lucru.

Să alegi cu exigență fiecare cuvânt, să-l ciocănești, să-l încerci, să-l auzi cum sună, ce semnificații și ce sugestii poartă în sinea lui.

Am nevoie în fraza asta de un cuvânt de bronz. Aici, de unul de catifea. Aici, din sticlă, dincoace de nisip, aici din miez auriu de caisă coaptă. Nu întotdeauna îl găsesc. Trebuie să explorez, să aștept. Uneori să inventez, dar asta e de obicei o întreprindere hazardată, care duce într-o fundătură, în obscuritatea căreia cuvântul scornit e condamnat să zacă precum un monstru fosil. Vezi acel *întrulpi* al lui Coșbuc, cuvânt „de unică folosință”, doar pentru a rima cu *vulpi*, născut fără aripi, rămas încastrat în strofa aceea, ca o gânğanie de altă dată într-un strop de chihlimbar.

Cărțile pe care vrei să le scrii – universuri virtuale pe care le porți în conștiință, așa cum viitoare lanuri așteaptă latente în bobul de grâu. Și din care numai unele, puține, vor fi scrise, celelalte rămânând, știute doar de tine, să te însoțească dincolo.

Treptele Diotimei. Acesta va rămâne titlul. Ieri, pentru prima dată, ca un navigator, am simțit undeva în depărtare, țărnul: o pasăre, o adiere cu mireasmă de pământ. Dar asta încă nu înseamnă nimic: mai poate dura și un an. Și – precum Columb – voi ancora la cu totul alt țarm decât cel pe care mi-l închipuisem la plecare. Dar aici e frumusețea, pentru că, dacă am străbate mereu, luni și ani, drumuri cunoscute, scrisul ar deveni o corvoadă insuportabilă.

[2011. Titlul, care ne-a plăcut foarte și nouă, și editurii, s-a dovedit totuși riscat, rămânând enigmatic pentru „marele public”. Am avut surpriza oripilantă de a-l vedea scris sau de a-l auzi rostit, chiar de oameni cu pretenții, din sferele oficiale ale culturii, ca *Treptele diotimiei*. Cei ce-l rosteau astfel aveau aerul unor inițiați.]

Nu pun niciodată întrebări al căror răspuns mi-e indiferent, după cum nu pot să discut despre lucruri care nu mă interesează, doar de dragul de „a face conversație”. Unora le apar de aceea ciudat, altora de-a dreptul lipsit de maniere. Pentru evoluția omenirii, o descoperire la fel de importantă ca aceea a focului ar fi cea a prețului tăcerii.

Singura culme pe care o putem atinge nu este fericirea, ci bucuria și către ea merită să năzuim. Pentru ceilalți și, prin aceasta, pentru noi. Și nu cred să existe bucurie mai deplină decât aceea de a face altora bucurii.

Nemuritorul albastru va fi o carte foarte greu de scris. Tocmai de aceea îi și simt atât de impetuos chemarea. Greu

de scris este și *Treptele*... și prin asta mă acaparează și îmi dă putere să înaintez și să suport supliciuil despărțirii zilnice de paginile sale. Am uneori impresia că mă strivește, că nu voi mai ieși teafăr de aici. Cel mai greu însă, cred că se scrie teatrul. Și totuși – cel puțin deocamdată – nu mă ispitește. Probabil pentru că, printre altele, nu mă pot lipsi de peisaj. Mă tem că sunt profund desuet, dar n-am ce face, asta e: natura e oxigenul meu. Acțiunea din *Zilele* o puteam plasa într-un oraș oarecare, fără peisaj sau cu peisaj neutru. Am ales însă ca prototip al locului Vatra-Dornei tocmai pentru a-mi putea îngădui să fac din natură o prezență asimilată în carte.

Îmi scrie Banu Rădulescu: *Zilele* pleacă spre enigmatică instituție numită eufemistic Direcția Presei. La editură sunt temeri din cauza finalului cărții. Domnul să ne aibă în paza lui! Mai bine era – se șoptește – dacă Daria rămânea în viață. Asta pentru că în socialism, în general, și în ajunul aniversării semicentenarului U.T.C., în special, nu e indicat ca oamenii, și mai ales tinerii, să moară. Mai ales în paginile cărților.

Segal, într-un interviu: „Succesul nu e același lucru cu fericirea. Dar asta nu înseamnă că aș putea să spun cum arată fericirea.” Evident, e întotdeauna mai ușor să spui ce nu este un lucru decât ce este.

Dacă ești atent, poți să observi că uimitor de des, *a omite* înseamnă, de fapt, *a comite*. Vezi și dreptul care, nu de azi, de ieri, cunoaște „delictul de omisiune”.

Trebuie în sfârșit să accept ideea că nu mai sunt sănătos. Ar fi cazul să mă ocup puțin de mine, însă pentru asta îmi trebuie un timp pe care nu mă-ndur să mi-l fac. Și apoi, ceea ce mă inhibă este și atmosfera policlinicilor: cozile, așteptarea, conversațiile acelea deprimante, pereții jechoși de toate spinările care se sprijină de ei.

H. Coandă, într-un interviu: „Am avut norocul unui părinte care mi-a fost și un mare prieten, cu care am putut discuta întotdeauna orice și în jurul căruia am întâlnit oameni de mare valoare – atunci am înțeles că în primul rând contează mintea, creierul, inteligența omului și nu celelalte amănunte de care se face atât caz.”

Și, mai departe: „Ce lipsește, în general, din preocupările noastre este grija de a oferi o ambianță în care omul să fie liniștit, să poată crea. Și numai prin creațiile minții omenești se poate merge mai departe.”

Interviurile luate de Adrian Păunescu sunt în mare parte întristătoare. Cei mai mulți dintre intervievați, într-un fel sau altul, ajung inevitabil la același moment al aluziilor la anumiți dușmani perfizi, jalnici sau feroce, care le poartă sâmbetele și le barează sistematic calea spre notorietatea meritată. De obicei, o ironie crispată, grea, încearcă să disimuleze vechi frustrări sau bizare idiosincrasii. Despre literatură, despre arta acestor oameni, despre punctul lor de vedere asupra ei, despre munca lor, despre bucuriile sau deznădejtile acestei munci, prea puține răzbat în aceste colocvii.

Într-adevăr, cum s-a mai tot zis, e o lume tristă lumea noastră literară. Nici măcar plină de umor. A nu te amesteca, a-ți vedea de scrisul tău nu e comod, dar e singurul mod de a exista fără să-ți pierzi iluziile. În felul acesta poți transforma singurătatea dintr-o povară într-o virtute.

Ritmul obositor și inuman în care ni se petrec zilele ne răpește și cele mai elementare bucurii. Suntem tandri în grabă și pe apucate.

Faptul că accept și suport această situație chinuitoare care nu-mi permite să-mi scriu cărțile, conștient că ea mă macină lent, poate fi numită înțelepciune. Pentru mine însă, nu e decât lașitate. Răbdare, răbdare... Tactica lui Kutuzov. Într-adevăr, a câștigat până la urmă, dar, Doamne, cu ce preț! Nu sunt dispus să-mi las capitala ocupată și țara pustiită.

Ce categorici știm să fim în vorbe!

Dr. Ana Aslan: „Pe graficul mortalității, la coloana oamenilor de cultură, scriitorii mor mai de timpuriu.”

N. Balotă (în „Rom. lit.”, 11), apropo de *Obermann* de Sénancour, o interesantă reconstituire cronologică a propensiunii înspre *nihil*: acedia medievală, *mal de siècle*-ul tinerilor din generația de la 1830, ramura orientală a romantismului, cu ai săi oameni de prisos,

spleen-ul generației postromantice, decadentismul *fin de siècle*, sentimentul absurd al existenței, în secolul nostru (Camus)

„Consfătuirea” cenaclurilor din județ. O jumătate de zi pierdută. Lamentațiile grafomanilor veleitari: nimeni nu-i publică, ce să facă ei? Ion Marinescu, care a publicat o broșurică de 2 lei, pentru copii, îmi cere iar recomandare pentru primirea în Uniune. Sunt obligat să-i explic încă o dată cum devine cazul cu statutul. Rămân cu senzația vagă că, totuși, mi-am făcut un dușman. Încolo, invidii disimulate și animozități derizorii, târâtoare. Ajuns acasă epuizat – eu, cel care nu beau câte ceva decât din an în paște – am simțit nevoia să dau de dușcă o răchie pentru a mă curăța pe dinăuntru de vorbele care mi s-au depus ca o pâslă pe suflet.

Seara, o compensație nesperată: recitalul Mireille Mathieu, care m-a ajutat să uit ridicolul dimineții și să mă simt iar bogat.

Nu mai cred în proza scurtă. Mi se pare incapabilă de a rezista în memoria cititorului de azi, în ciuda virtuozității artistice. Ținem minte schițele lui Caragiale, pentru că e Caragiale și pentru că ele s-au impus *atunci*, în bună parte datorită lipsei de concurență: nu aveam încă roman și nici chiar prea mulți prozatori. Dar ce proze scurte s-au mai impus după explozia romanului? Romanul e stejarul în umbra căruia cresc efemeridele. Rar, câte o floare timidă, în culori vii. Aproape niciodată o nu-mă-uita.

Un film ca *Puterea și adevărul*, care (deși cu voie de la poliție) constituie un eveniment *sui generis*, mai curând politic decât cultural, și pe care toată lumea s-a bulucit să-l vadă, n-a stârnit în cancelarie absolut nicio reacție, niciun comentariu, nicio atitudine, nimic, nimic, ca și când nici n-ar fi fost. O tăcere care aduce a evitare, parcă jenată, a subiectului. Să fie frică sau, pur și simplu, opacitate?

De la o vreme, cei ce acordă importanță limbii și stilului sunt priviți cu ironie și tratați de belferi. Se proclamă cu oarecare ostentație anticalofilia, care e însă, în majoritatea cazurilor, o frunză de viță peste necunoașterea limbii românești. Notoria anticalofilie a lui Camil Petrescu, invocată ca argument, a fost însă, printre altele, o reacție împotriva prejudecății dascălești că literatura înseamnă întâi de toate „scris frumos”. Cu toate astea, Camil a fost un stilist exact și elegant cu discreție, ceea ce mulți închinători la altarul anticalofiliei par a ignora, complăcându-se în cultivarea nivelatoare a stilului cenușiu și lipsit de personalitate.

În „Familia” (2), apare *Ultimul cuvânt al lui Don Quijote* de Lucian Valea. A conceput-o în lagăr, în timp ce construiau Bicazul. Am auzit-o recitată de el însuși, în epoca romantică a cenaclului timișorean, prin 56-57, când o știam cu toții pe de rost. Am popularizat-o apoi la Cluj, în studenție, unde s-a bucurat de un succes enorm, circulând pe cale orală. Acum apare în sfârșit, dar numai cu trei strofe. Avea vreo șapte. Printre cele amputate, e și cea esențială:

„Nu te-mbrăca în zale și-n armură,
Sfârșitul luptei nu e biruința:
Cel mai de preț din lucruri e credința,
S-o ai, când pleci în marea aventură.”

Sunt zile în care nu mai văd nicio ieșire, când simt ceva nevăzut, săpând lent și tenace la temelii bietelor mele certitudini. În asemenea ceasuri mă îndoiesc până și de rostul scrisului. În jurul meu, dezmațul teribil al semnelor de întrebare. Până la urmă trece și asta, dar mă tem că de fiecare dată rămân cu ceva mai puțin, ca un țărnam din care fiecare val rupe câte o bucată.

Camus, în *Căderea*: „Mai cu seamă să nu vă credeți prietenii când vă vor cere să fiți sinceri cu ei. O fac numai în nădejdea că-i veți întări în excelența idee pe care o au despre ei înșiși, oferindu-le o certitudine în plus, pe care o află în făgăduiala dumneavoastră de a fi sincer. Cum ar putea fi sinceritatea o condiție a prieteniei? A spune cu orice preț adevărul este o pasiune care nu cruță nimic și căreia nimic nu-i rezistă. E un viciu, uneori un confort sau un egoism. Dacă, așadar, vă aflați într-o atare situație, nu șovăiți nici o clipă: făgăduiți că veți spune numai adevărul și mințiți cât puteți mai bine. Veți răspunde dorinței lor celei mai ascunse, dovedindu-le astfel dragostea îndoită.”

Tot aici, ideea adevărului cunoscut doar de un singur om, adevăr care dispare definitiv o dată cu moartea acestuia: „Această ucidere absolută a unui adevăr îmi dădea amețeli.”

Colțul verde al haijinului

**Andreas
WELLMANN**

La limanul realității

la limanul realității –
inima a rămas agățată
de propria-i bătaie

arc încordat –
în zbuciumul corzii
vibrează tăcerea

o macara în turla
bisericii – risipă de
nimicuri sfinte în jur

Doamne cât l-am iubit
și s-a dus fără
ca măcar să știe

o singură vară
am locuit în casa
verii – vai

învățăm de la piramide
să ne construim iluzii
rezistente la timp

zile sacre și reci –
la masa tăcerii
se așază timpul râzând

țurțuri de gheață –
literele frigului
dintr-un poem hibernal

stelele ne privesc
cu întreaga mitologie
a unui cer inventat

toate cad în jos
conform legilor fizicii,
doar poemele cad în sus

un ceai de mentă
la marginea deșertului
pe ruinele Cartaginei

Nisipul din clepsidră

amintirea, nu profeția,
e taina vieții –
singur îngerul

degetul mic al lui Buddha –
chiar și moartea a împietrit
meditând

blazon în piatră –
sub lespezi
ia fama de unde nu-i

turnuri într-o rână –
sub armurile grele
golul

o pasăre moartă –
vântul îi poartă cenușa
spre nemurire

doar cu două vorbe
poți stinge setea liniștii –
veș-ni-ci-a

Pulsul literaturii și „centrul” față cu „provincia”

Yigr ZELTIL

Radu Aldulescu susținea la un moment dat că oricine încearcă să mai publice poezie ar trebui să fie în permanență la curent cu evoluțiile poetice recente, însă oricine poate în continuare să elaboreze proză numai plecând de la lecțiile clasicii ruși. L-am contrazis atunci, atrăgându-i atenția că, dacă vrem să fim analitici, și poezia ultimilor 150 de ani se poate reduce în ultimă instanță la o mână de modele poetice: Baudelaire, Mallarmé, Rimbaud, Dickinson și Whitman (adică putem spune că toată poezia „prozaiică” și „biografistă” se trage din Whitman și urmașii săi ori că textele experimentale și psihedelice ale Ruxandrei Novac pot fi comparate cu „Iluminațiile” lui Rimbaud); pe de altă parte, nici chiar proza „realistă” nu a rămas neinfluențată de tehnologiile și mediile epocii noastre („Evul Media”, cum îl numește Bogdan Ghiu).

Abia mult mai târziu mi-am dat seama de următorul lucru: eu și cu romancierul comunicam în limba comună a scrisului „profesional” (*hélas*, competitiv chiar!), în timp ce, *de facto*, trăim într-o țară în care scrisul s-a deprofesionalizat după 1989, făcându-se o trecere bruscă de la gradul excesiv de centralizare al perioadei comuniste – să ne amintim cum în reședințele mai mici de județ nu existau nici edituri și nici reviste literare – la polul opus, un grad de descentralizare pe aproape toate planurile.

O inversare a polilor firească într-un anume sens, dar care a dus la consecințele cele mai complicate (nu și neprevăzute pentru cine a citit, la moment potrivit, Ihab Hassan și ale sale descrieri ale postmodernității), de la o avalanșă editoria-lă scăpată de sub controlul Bibliotecii Naționale a României, devenită astfel aproape imposibil de navigat de către critica și istoria literară (nu mai există buletine editoriale oficiale, iar criticii rămân în zona de confort a câtorva edituri pe care le cunosc sau le favorizează voit), până la sedimentarea nu doar a unui război inevitabil între generații – în „Regulile artei”, Pierre Bourdieu explica de ce în funcționarea unui câmp literar intră și succesiunea de generații care intră în scenă ca „avangarde” și se clasicizează în cele din urmă și devin „ariergarde” –, ci și a unor schisme care par a fi ireconciliabile, lumi paralele între care aproape că nu mai există punți.

În fundalul acestui marasm se află problema dereglementării și a retragerii aproape totale a statului (să nu uităm de graba cu care au fost privatizate editurile de stat!), care se simte cel mai pregnant în provincie. Pentru cine face parte din scena poetică actuală din București, Cluj-Napoca, Sibiu sau Bistrița, impresia este că „se citește”, fie și pentru că a văzut în anumite librării câtă lume tânără și cu slujbe în corporații sau în străinătate cumpără plachete (la 30 de lei sau prețuri chiar mai mari) de la anumite edituri de poezie românească... Însă dacă trăiești într-un oraș care a rămas fără librării, unde bibliotecile nu mai aduc altceva nou în afară de cărți pentru copii ori volume de dezvoltare personală și unde se mai zbate să existe vreo revistă izolată cu oameni care nu prea comunică cu „centrelor” și uneori nici chiar cu alte provincii, impresia poate fi de apocalipsă a culturii române, în fața căreia ambițiile de emulație nu mai au niciun sens! (Un sentiment pe care îl împărtășesc și eu într-o oarecare măsură, doar că din cauza actualului context geopolitic.)

Sunt la origine din Constanța, un oraș mare care, din punct de vedere cultural, nu pare așa de mare, deoarece duce lipsa unei tradiții citadine și universitare, iar populația însăși este împărțită într-o pătură relativ modestă și una a parvenitismului obscen, fără a se putea menține o solidă clasă de mijloc care să fie foarte preocupată de arte. Cei mai mulți dintre puținii „prietenii artistici” pe care i-am avut s-au mutat înaintea mea, cât mai repede după facultate, în București – unde mă aflu actualmente și am rămas pentru locurile de muncă și iluzia unei participări la societate, rareori mai palpabilă decât accesarea rețelelor sociale – ori în Cluj sau în alte țări.

Pe de o parte, în încercarea mea de a aspira prin forțele proprii – neavând părinți scriitori sau alte pârghii – la oarecare statut de scriitor (ignorând complet că acest statut a dispărut aproape complet din societate și că scrisul, care este din ce în ce mai puțin remunerat, tinde azi să se reducă, în absența unui câmp literar coagulant, la dimensiunile de *hobby*, de exercițiu terapeutic și/sau portavoce politică improvizată), am căutat să mă sincronizez cu mai tot ce este considerat „actual” la București și în alte țări, dacă nu chiar să încerc a da tonul la vreo tendință (cum a fost când am publicat o serie de articole despre literatura conceptuală, subiect care însă a rămas la noi neînțeles și disprețuit). Pe de altă parte, dezvoltându-se o relație conflictuală între mine și „centru”, am ajuns să privesc chestiunea „provincialismului” cu alți ochi decât cei ai „centrului”, pe care totuși am avut privilegiul de a-l asimila într-o anumită măsură.

Pentru „centru”, „provincial” înseamnă lipsă de ambiții și de anvergură, ceea ce ar fi la noi confirmat de faptul că, până în prezent, o mare parte a plachetelor de poezie sau a volumelor de proză tipărite prin toate colțurile țării – pe care am căutat să le cataloghez într-un proiect care se numește

„Institutul /rupere de rând/”, site-ul <https://proiectulpoezie.rom.blogspot.com/> – par să conțină nu atât prelungiri ale literaturii folclorice (a se observa și cât de puțină poezie dialectală mai avem din partea autorilor aromâni), ci, din cauza influenței școlii comuniste și post-comuniste, imitații mai mult sau mai puțin stângace ale celor câtorva modele literare care mai sunt considerate „lecturi obligatorii” (și au ajuns filtrate prin grila cultului strămoșilor). Or, dacă este să vedem în asta o problemă, ea se datorează factorului politic care a pregătit școala nu pentru o reformare din temelii, ci pentru o viitoare privatizare ce va duce la și mai multe inegalități sociale.

Dacă ne uităm la Franța sau la țările nordice, vedem acolo dacă nu sisteme educaționale performante, atunci cel puțin o sumedenie de măsuri protecționiste în ceea ce privește cultura, tocmai pentru a tempera tendințele pieței libere și influența excesivă a limbii engleze și a spațiului hegemonic anglo-american. În Norvegia, țară cu puțin peste cinci milioane de locuitori, s-a instituit în ultimele decenii o schemă prin care cărțile care trec de un anumit prag calitativ sunt subvenționate, astfel încât cel puțin o mie de exemplare din fiecare ajung distribuite în toate bibliotecile.

Urmează însă întrebarea de „mitic”: ce, ne comparăm noi cu Occidentul?! Ei bine, există un sentiment tot mai răspândit că poate nici nu ar trebui să ne mai comparăm și că poate ar trebui să respingem tot ce e de respins – caz în care până și eu, ca spirit cosmopolit și metropolitan, ar trebui să mă resemnez în fața liberului arbitru al celorlalți... Totuși, Bucureștiul nu e toată țara și nici peste tot în București nu se scrie ca în București!

Adevărul este că, deși preferința multora este de a se orienta către „canon”, literatura nu poate fi doar o colecție de vârfuri, ci un întreg peisaj, sau mai bine spus, un întreg eco-

sistem cu biodiversitatea sa. Unora le lipsește instinctul sănătos de a mai citi și autori considerați „minori”, și autori literalmente minoritari, lucru pe care l-am făcut și pentru că nu poți ști niciodată de unde răsare câte un vers antologic.

Încă și mai puțin prețuit este ecumenismul. Deși am păstrat și păstrez cea mai mare afecțiune pentru tradiția experimentului literar (și spun tradiție fără ghilimele deoarece avangardele istorice au devenit un fel de tradiție, fie și în răspăr față de intențiile originare!), mi s-a părut necesar pentru „dieta” mea să parcurg și autorii unor filiere opuse, chiar dacă uneori cu o valoare „nutrițională” scăzută (de pildă, dintre sutele de pagini ale operei lui Ion Horea, recunosc că am rămas cu o singură imagine, însă una splendidă: „câmpia ca o tablă de diamant și ciocolată”).

Nu mi-am pus niciodată problema să citesc numai autori din generația mea – dimpotrivă, după ce m-am îndrăgostit de literatură grație cărților lui Cărtărescu, am căutat în anii de liceu să parcurg sistematic istoria poeziei înainte de a mă imersa în actualitate – ori numai din regiunea mea – e drept că Dobrogea a oferit mai puține repere, „vârfuri naționale”! – , ba chiar am citit unii autori din afara granițelor țării fără să-mi dau seama de ce par să fi rămas mai puțin discutați la noi – bunăoară, nici Pavel Gătăianțu și nici chiar Em. Galai-cu-Păun nu mi se par așa de citați ca omologii lor bucureșteni. (Geografia literară mi se pare în general foarte inegală.)

Poate părea că mă laud, dar mi s-a părut necesar să arăt măcar prin exemplul propriu că nu s-a pierdut cu totul un ideal de literator nu chiar degeaba specializat, deși până și eu mă întreb, desigur, la ce mi-a folosit. Ei bine, am vrut să mizez nu pe calitatea de a fi „la centru” sau racordat la acesta, ci aș crede că „rețeaua literară” poate deveni în viitor mai puțin inegală și se vor impune concomitent și complementar

mai multe moduri ale „actualității”, și nu doar cel de la București sau de la Cluj.

Provincia nu trebuie să fie neapărat „locul unde nu se întâmplă nimic”, un loc al „ratării”, ci poate fi și un spațiu de rezervă, unde ritmul un pic mai relaxat al vieții sau costurile un pic mai suportabile ar putea da naștere la personalități care să dea o diferență valoroasă. Crearea unor programe naționale de scriere creativă poate că ar putea fi stimulativă pe termen lung – ori, mai în glumă, mai în serios, am putea spune că ar trebui să pice televiziunea și Internet-ul ca să ne întoarcem la cărți...

P.S.: O variantă inițială a acestui material am vrut s-o trimit către o revistă care însă, între timp, a ales să se afilieze unei asociații de scriitori pe care o boicotez. Nu m-aș afilia decât unei organizații care și-ar propune să fie un sindicat credibil al scriitorilor, pentru ca arta breslei noastre să fie recunoscută ca muncă, iar munca noastră să fie tratată nu în baza unor criterii arbitrare și jocuri schimbătoare de interese, fără nepotisme și schimburi de favoriți.

Caracterele păcii

Jacques BAINVILLE

La 3 iulie 1919, domnul Lloyd George a cerut Camerei Comunelor să ratifice Tratatul de la Versailles. Și el expunea motivele pentru care Parlamentul britanic ar trebui să aprobe pacea. „Cer oricui”, spunea el, „să arate, în legătură cu oricare dintre aceste condiții principale, o singură trăsătură de nedreptate sau o decizie pe care o instanță de judecată perfect imparțială nu ar fi luat-o în exact același sens cu cel pe care l-a decis Consiliul care a stat șase luni la Paris, examinând cu scrupulozitate toate aceste clauze.” Și Parlamentul britanic a ratificat.

Nu era nimic de criticat în această pace, pentru că era bună din punct de vedere al justiției și, prin urmare, la fel de rezonabilă pe cât era de dreaptă. Alte tratate fuseseră tratate politice. Acesta era un tratat moral. Era moral ca Germania să fie dezarmată și să piardă, în termeni de teritorii, pe cele pe care le luase de la alte popoare negermanice, și numai pe acelea. Era moral, în cel mai înalt grad, ca cei responsabili de război să fie judecați, cu William al II-lea în frunte: este adevărat, însă, că nu au fost judecați. Era moral ca Germania să fie privată de marina sa și de coloniile sale. Nu le-ar fi păstrat decât pentru a le folosi într-un mod prost: „Acesta ar fi însemnat să lărgim domeniul nedreptății și să îi oferim Germaniei ocazii noi de a face poate răul în viitor.” În sfârșit, era moral, de două ori moral, ca Germania să fie obligată să

plătească, în primul rând pentru că trebuia să repare daunele provocate altora și, în al doilea rând, pentru că poporul german trebuia să înțeleagă că războiul este o operațiune proastă și nu aduce niciun profit. Astfel, această pace, pronunțată ca o hotărâre judecătorească, ar avea și avantajul de a-i moraliza pe cei condamnați. „Sper, a continuat domnul Lloyd George, că Germania va înțelege că înfrângerea a salvat-o, scăpând-o de militarism, de Junkeri și de Hohenzolerni. Ea a plătit un preț mare pentru eliberarea ei. Cred că va descoperi că a meritat. Când va crede asta, Germania va fi demnă de a deveni membră a Ligii Națiunilor.”

Discursul domnului Lloyd George este la fel de plin de lumini și de umbre. Cu siguranță nu menționează beneficiile pe care Marea Britanie le-a obținut în urma victoriei, principalul fiind faptul că a fost scutită de o concurență maritimă redutabilă. Aparent, aceste beneficii au fost resimțite de marea masă a poporului englez. Au fost resimțite suficient de mult pentru a face inutilă insistența premierului. În Franța, din contră, domnul Clemenceau și colaboratorii săi, pentru a obține sprijinul țării și ratificarea Camerelor noastre, nu au obosit niciodată să numere câștigurile noastre: Alsacia-Lorena, liberă de orice sarcini, a revenit Franței, proprietatea asupra minelor Saar, Marocul eliberat de ipotecile sale. Era o mare diferență între noi și englezi. Ceea ce pentru ei era de la sine înțeles, atât de evident și tangibil era beneficiul lor, pentru noi trebuia demonstrat, și toată lumea era departe de a fi mulțumită. Însă între Anglia și Franța, contrastul se extindea și mai mult. În chestiunea garantării păcii prin ocuparea malului stâng al Rinului, guvernele francez și britanic au prezentat două teze aproape opuse: o ocupație de cincisprezece ani, spuneau negociatorii noștri, care putea fi prelungită dacă Germania nu-și respecta angajamentele; o ocupație care putea părea foarte lungă, spunea

domnul Lloyd George, dar care putea fi scurtată, deoarece, la momentul potrivit, problema ocupației va fi examinată din nou.

Așadar, poate că domnul Lloyd George trebuia să pledeze pentru pacea pe care o aducea la Londra. Dar el nu încerca decât să convingă liberalismul puritan. Anglia fusese satisfăcută dinainte. Era încă de la armistițiu, de când navele germane zăceau în radele britanice. Anglia nici măcar nu avea nevoie să se gândească la beneficiile războiului. Le primise imediat. Era în posesia lor. Și gusta fără scrupule sau remușcări din ceea ce îi dădea această pace „dreaptă”, atât de dreaptă încât, prin discursul domnului Lloyd George, a sfârșit prin a părea imaterială.

Este o pace imaterială în măsura în care nu este o pace politică. Fără îndoială, autorii unui tratat nu au obiceiul de a spune în public motivele pentru care au ales o parte și nu alta. În cazul unor aliați care, odată victoria obținută, se supun unor interese diferite, această disimulare este și mai firească. Limbajul idealismului este convenabil și fusese deja folosit de învingătorii din 1815. Acum știm care au fost calculele, preocupările și diferențele aliaților din secolul precedent. Știm deja mult mai puțin despre Conferința de la Paris decât despre Congresul de la Viena. Dezvăluirile au venit foarte repede. Ce a fost dezvăluit ce nu era perfect clar? Tratatul de la Versailles vorbește mai tare decât orice altceva. Servite de un instinct puternic, de tradiția Amiralității și a Ministerului de Externe și de circumstanțe favorabile, de interese foarte clare, interesele maritime ale Marii Britanii fuseseră satisfăcute imediat și fără discuție. Restul nu se baza pe nicio concepție de ansamblu. Iar restul a fost crearea unei noi Europe. Nimic mai puțin. La Consiliul Suprem, domnul Clemenceau a reamintit drepturile și sacrificiile Franței. Le-a reamintit cu energie, dar cu o energie oarecum

monotonă, pentru că susținea întotdeauna deciziile cele mai severe pentru Germania, fără să rupă cercul de idei în care erau se închideau cei doi interlocutori ai săi, idei în care credea destul puțin, fără să creadă mai mult în altele. Prin aceasta, tot ceea ce a reușit să facă a fost să le dea impresia domnului Lloyd George și președintelui Wilson că Franța simțea o „aprehensiune nervoasă” la gândul că se va găsi singură împotriva Germaniei atunci când britanicii și americanii se vor întoarce acasă¹ și, pentru a-i calma îngrijorările „legitime”, după cum spunea premierul britanic, puțin cam de sus, britanicii și americanii promiseseră să se întoarcă în caz de „agresiune nejustificată”. Aceasta a fost „garanția” adăugată, în ultima clipă, Tratatului de la Versailles.

O copilărie prodigioasă din partea unor oameni care erau mai mult decât maturi. Au presupus ei că lucrurile vor reveni la ceea ce văzuseră până atunci? Că va exista în continuare o depeșă Ems sau asasinarea unui arhiduce și că Germania va putea ataca Franța în mod deschis, ca în 1870 și 1914? Atunci recunoșteau, de asemenea, că au lăsat Europa în aceeași stare ca în ziua în care a izbucnit războiul. Aceasta a fost poate o ocazie pentru negociatorii francezi de a demonstra că pacea era imperfectă și de a introduce un concept diferit de reglementare europeană. Recurgerea la garanție – indiferent de soarta convenției, indiferent de valoarea sa practică – stă mărturie, în orice caz, împotriva unei păci care nu este recunoscută ca fiind capabilă să se mențină prin ea însăși, și care a schimbat atât de puțin fața lumii încât este important să se ia în considerare situația ipotetică în care același război ar izbucni din nou în aceleași condiții.

¹ Același discurs al domnului Lloyd Georges despre pace, 3 iulie 1919.

Alcătuit de cititori ai Bibliei și pentru cititori ai Bibliei, Tratatul de la Versailles a fost alcătuit și de oameni de afaceri, de ceea ce astăzi numim „tehnicieni”. Dispozițiile referitoare la comerț, vamă, tarifele feroviare, navigația fluvială etc. au făcut obiectul unei atenții deosebite. Specialiști din toate țările aliate, care aveau experiență în aceste domenii și care, în timpul războiului, meditaseră asupra condițiilor care urmau să fie impuse Germaniei după ce aceasta ar fi fost învinsă, au fost consultați și invitați să redacteze clauzele comerciale ale tratatului. Este de la sine înțeles că, în epoca noastră, nimic nu depășește importanța comerțului și că există aici o „specialitate” care, într-o epocă științifică, cere deferența oamenilor de stat.

Este probabil, de fapt, că specialiștii erudiți și experții devotați ai Conferinței au introdus în Tratatul de la Versailles clauze ingenioase și armonios combinate, astfel încât să facă inofensivă concurența Imperiului German. Ni s-a explicat că aceste clauze, în ceea ce privește în special Franța, nu le ștergeau pur și simplu pe cele din Tratatul de la Frankfurt, ci dădeau țării noastre o asemenea superioritate și avantaje încât nu trebuia decât să știe și să vrea să profite de ele pentru ca industria și comerțului săi să aibă o poziție privilegiată în lume, totul fiind planificat și aranjat, în special, pentru ca producția Germaniei să fie servitoarea lor în loc să fie, ca în trecut, stăpâna lor.

Aceste capitole ale Tratatului de la Versailles, fără îndoială excelente, vor înșela și vor valora la fel de mult cât tratatul însuși. Este ceea ce s-a întâmplat cu aceleași capitole din Tratatul de la Frankfurt, atât de abil concepute pentru a favoriza Germania. Și sperăm, de asemenea, că Franța va avea organizarea și spiritul de consecvență necesare pentru

a se asigura că aceste articole ale tratatului nu vor rămâne literă moartă. Ceea ce am încercat să arătăm este că nici reflecția, nici „competența” nu au lipsit în această parte a păcii, în timp ce dispozițiile sale generale și esențiale, de care depind soliditatea și succesul tuturor celorlalte, au fost decise de oameni care s-au ghidat nu după experiență, care este singura „tehnicitate” a politicii, ci după câteva principii foarte sumare ale unei filosofii oratorice. Trasarea noilor granițe, de exemplu, a fost încredințată unor geografi și etnografi foarte distinși, în care se putea avea deplină încredere și care, cu siguranță, nu ar fi lăsat să se strecoare decât erori nesemnificative în executarea sarcinii lor. În ceea ce privește planul după care au fost distribuite și modelate statele, nu trebuie decât să privim harta noii Europe pentru a ne da seama că acesta nu putea fi dirijat decât de spiritul capriciilor și al contradicțiilor, sau la cheremul simpatiilor, atunci când nu era la cheremul discuțiilor dintre aliați. Toată lumea știe, de exemplu, că, după ce a declarat că un stat compozit ca Austria-Ungaria era nedemn de viață, Consiliul Suprem s-a grăbit să creeze o nouă Austrie în Cehoslovacia, în care erau reprezentate șase din cele opt naționalități din vechea Austrie. Nu va exista niciun post de frontieră în statul cehoslovac care să nu fi fost plantat prin cele mai rigurose științifice metode. Cât despre a ști cât timp vor rămâne aceste borne de frontieră la locul lor și care sunt șansele ca ele să rămână acolo, aceasta nu a fost o problemă pentru topografi.

Așadar, detaliile tratatului sunt opera experților și a tehnicienilor. În ansamblu, liniile generale sunt opera amatorilor. Aceasta este sursa a două dintre trăsăturile sale dominante: un pronunțat caracter moral, deoarece este ușor să pui platitudini morale în locul raționamentului politic, care necesită efort intelectual și o pregătire specială. În al doilea rând, există un caracter „economic” nu mai puțin pronunțat,

care se potrivește cu moralismul puritan. Această alianță nu este deloc nouă. În cazul de față, ea a avut ca efect înlăturarea tuturor considerațiilor cu adevărat politice. La 5 iulie 1919, celebrul economist londonez a încheiat un studiu privind valoarea Tratatului de la Versailles cu aceste cuvinte: „Germanul nu este războinic în mod natural. Dar tocmai a învățat că războiul nu este profitabil. Noile state nu au învățat încă această lecție: este rolul Ligii Națiunilor să le învețe asta.”

Aceste simplificări prodigioase nu ar trebui să ne surprindă. Nu cumva președintele Wilson a rezolvat soarta lumii în paisprezece puncte? Nu a predicat domnul Lloyd George în biserica nonconformistă din satul său galez? Pentru domnul Clemenceau, problema austriacă nu se reducea oare la a ști că contele Czernin a mințit? Conferința de pace a fost un consiliu. Odată ce s-a convenit, o dată pentru totdeauna, că nu se va mai reveni asupra libertății mărilor, a coloniilor sau a navelor germane, principalii negociatori, susținuți de armata de experți și tehnicieni care le furnizau rapoarte și soluții la întrebări specifice, au construit o nouă Europă. Iar când, din tăcerea uneori furtunoasă în care se închisese Consiliul Suprem, a ieșit cel mai important dintre tratate, Tratatul de la Versailles, care avea să le dea formă celorlalte, acesta a fost monstrul pe care l-am văzut.

O Germanie cu o suprafață redusă cu aproximativ 100.000 de kilometri pătrați, dar, pe acest teritoriu redus, cu o populație de 60 de milioane de locuitori – cu o treime mai mult decât Franța – a rămas în centrul Europei. Opera lui Bismarck și a familiei Hohenzollern a fost respectată în ceea ce avea ea esențial. Unitatea germană a fost nu numai menținută, ci și consolidată. Aliații declaraseră că nu vor inter-

veni în afacerile interne ale Germaniei. Cu toate acestea, au intervenit. Toate măsurile pe care le luaseră au dus la centralizarea statului federal german și la consolidarea fostelor victorii ale Prusiei. Orice aspirație la autonomie sau federalism în rândul poporului german a fost înăbușită. Tratatul împingea, închidea și parca 60 de milioane de oameni în granițe înguste. Aceasta a fost „Germania de dincolo”, în numele căreia doi miniștri au venit la Versailles pentru a semna tratatul la 28 iunie 1919.

Din spatele Sălii Oglinzilor, Müller și Bell, îmbrăcați în negru, au apărut în fața reprezentanților a douăzeci și șapte de națiuni. În același loc, sub aceleași tablouri, cu patruzeci și opt de ani mai devreme, fusese proclamat Imperiul German. S-a întors acolo pentru a fi declarat deopotrivă vinovat și legitim, intangibil și criminal. A obținut recunoașterea condamnării sale. Se gândeau Müller și Bell, delegați obscuri dintr-o Germanie înfrântă, la lucrurile esențiale pe care înfrângerea le lăsa să supraviețuiască? Poate că, pentru mulți dintre cei prezenți și pentru judecători, a fost o plăcere să vadă formidabilul Imperiu al lui Wilhelm al II-lea umilit în persoana unui intelectual socialist și a unui avocat de provincie. Vocea scurtă domnului Clemenceau a contribuit la umilință: „Este de la sine înțeles, domnilor delegați germani, că toate angajamentele pe care urmează să le semnați trebuie să fie respectate în totalitate și cu loialitate”. Vom auzi mereu acest cuvânt tăios și cele două *Ja*-uri moi și indiferente care au ieșit din gurile lui Müller și Bell, conduși ca niște automate de șeful protocolului. Voce slabă. Garanție debilă. Cu ce puteau să scape Müller și Bell? Tratatul de la Versailles a pus în mișcare forțe care scăpau deja de sub controlul autorilor săi.

O pace *prea blândă pentru asprimea ei*: de îndată ce a devenit cunoscută, am dat această definiție. Vom vedea că ea

rămâne exactă și că a trecut testul timpului. Tratatul ia totul Germaniei, cu excepția lucrurilor principale, cu excepția puterii politice care generează toate celelalte. Crede că înlătură mijloacele de a dăuna pe care Germania le deținea în 1914. Îi acordă primul dintre aceste mijloace, cel care ar trebui să îi permită să le reconstituie pe celelalte, statul, un stat central, care are la dispoziție resursele și forțele a 60 de milioane de ființe umane și care va fi în slujba pasiunilor lor.

Tratatul lasă aceste resurse și aceste forțe în mâinile unui singur guvern, pe care Müller și Bell l-au reprezentat alaltăieri, pe care Hugo Stinnes l-a cântărit ieri, al cărui viitor chip și nume ne sunt necunoscute, dar care este totuși moștenitorul statului prusac. În ceea ce privește pasiunile, pasiunile naționale, pasiunile umane, instinctele naturale și animale ale poporului german, tratatul conține tot ce este necesar pentru a le surescita.

Garanția pe care se laudă că o oferă este dezarmarea. Autorii păcii au argumentat astfel: posesia unei forțe militare excesive a împins Germania la război și cucerire. O Germanie căreia i se permite să păstreze în armată doar o sută de mii de oameni, cât să mențină ordinea în interior, va fi pașnică și inofensivă. „Armata germană”, a spus domnul Lloyd George, „a fost cheia de boltă a politicii prusace. Trebuia să fie împrăștiată, desființată, dezarmată, pusă în imposibilitatea de a se aduna din nou, trebuia ca echiparea unei armate similare să fie făcută imposibilă.” Atunci ar fi fost de ajuns. Germania nu va mai fi Germania. Un raționament slab, nedemn de un om de stat. Napoleon făcuse același lucru în privința Prusiei, și s-ar putea considera curios faptul că domnii Wilson, Lloyd George și Clemenceau ar fi repetat eroarea acestui tip militar dacă Napoleon nu și-ar fi luat ideile generale din secolul al XVIII-lea, cu alte cuvinte din aceleași surse ca și ei.

Însăși natura Prusiei ca țară de colonizare și cucerire a fost cea care a creat militarismul prusac. Cavalerii Ordinului Teutonic i-au precedat pe Hohenzollerni. Le-au lăsat moștenire o nevoie și un instrument. La granițele incerte și mereu disputate ale germanismului și slavismului, într-o țară fără limite naturale, deschisă la cele patru vânturi, forța militară era o necesitate. *Heimatschutz* a luat naștere sub ochii noștri printr-o creație aproape spontană, ca un Ordin teutonic al democrației. Rămășițele fostei armate imperiale, bandele scăpate de concediere și-au găsit refugiu în teritoriile de la graniță, în Prusia de Vest și de Est. Poate că acolo apar noi forme de militarism. Tot ceea ce lipsește este ocazia și omul care să pună în mișcare acest militarism. Dacă Stein și Scharnhorst au reorganizat o armată prusacă cu principii noi, maiorul Schill și-a asumat sarcina de a trezi din nou spiritul războinic. Cu toate acestea, după Jena, Prusia fusese dezarmată. Dar statul prusac a rămas. Acesta s-a remilitarizat în cinci ani. Interdicțiile învingătorului fuseseră eludate sau încălcate până în ziua în care, dacă circumstanțele o permiteau, armata prusacă a avut aceeași legitimitate ca și statul prusac.

Prusia de astăzi este Germania. Tratatul de la Versailles le confundă. Iar ceea ce simte Prusia, trebuie să simtă și Germania. Dezarmarea ordonată prin Tratatul de la Versailles este o garanție și mai slabă decât cea pe care Napoleon însuși nu a putut să o obțină – și totuși Napoleon intrase în Berlin. În plus, nu trebuie să uităm că militarismul prusac, înainte de a fi un pericol european, a fost un pericol german. Până în 1866, când a învins rezistențele, militarismul prusac și-a găsit limitele sau un corectiv în însăși constituția Germaniei, în echilibrul puterilor și în moravurile rezultate din sistemul federal. În 1813, militarismul avea doar resursele Prusiei lui Frederick, în 1870, resursele Prusiei lui

Bismarck. Pentru renașterea sa, va avea nevoie de resursele întregului Imperiu German, așa cum a fost recunoscut și consacrat în Tratatul de la Versailles.

Pacea a păstrat și a consolidat unitatea statului german. Acesta lucru dulce din ea. Această concesie esențială nu numai că agravează dificultățile legate de monitorizarea dezarmării. Repetăm că puterea politică le generează pe toate celelalte, iar un stat de șaiszeci de milioane de oameni, cel mai numeros din Europa Occidentală și Centrală, posedă deja această putere politică. Mai devreme sau mai târziu, Germania va fi tentată să o folosească. Va fi chiar împinsă să o facă de duritatea justă pe care Alianții au pus-o în celelalte părți ale actului de la Versailles. Totul este pregătit pentru a face ca 60 de milioane de germani să simtă că suferă împreună, în mod indivizibil, o soartă dureroasă. Totul este pregătit pentru a le da ideea și capacitatea de a se elibera, iar obstacolele însele vor servi drept stimulent.

Ce poate fi cel mai dureros pentru germanii învinși? Ce îi poate încuraja mai mult să se elibereze? Teritoriile pe care le pierd sau reparațiile pe care le datorează? Ambele, în aceeași măsură și în același mod. Ei leagă provinciile de bani, iar un locuitor din Badois se simte la fel de interesat ca un saxon să păstreze Silezia Superioară, amândoi rămânând cetățeni ai aceleiași țări. Sub pretextul că datoria ar fi mai bună, tratatul i-a făcut pe germani responsabili în mod egal pentru datorie. De asemenea, aceștia au fost uniți în protest. Silezia, Posnania și Danzig au fost cuceriri prusace care, până acum o jumătate de secol, nu prezentau interes decât pentru adevărații prusaci. Pierderea lor este resimțită de un om din Stuttgart sau München, pentru că omul din Stuttgart sau München își va spune: „Din Württemberg

sau din Bavaria, eu dețin și dătez ca și cum aș fi prusac. Activele noastre sunt aceleași cu datoriile noastre. Tot ceea ce luăm de la Prusia luăm de la Germania. Este luat de la mine. Ceea ce luăm înapoi, vom lua înapoi împreună.” Sunt 60 de milioane care raționează în acest fel, prinși în același lanț al reparațiilor, dar care vor deveni mai conști-enți de puterea lor pe măsură ce trece timpul. Pentru că tratatul le oferă o obligație comună, un interes comun și un stat comun, o speranță în mijlocul disperării.

Pentru mai mult de o generație, germanii vor trebui să plătească tribut aliaților. Principalul tribut va trebui să îl plătească francezilor, care sunt cu o treime mai puțini decât ei: patruzeci de milioane de francezi sunt îndatorați față de șazeci de milioane de germani, a căror datorie nu poate fi stinsă decât peste treizeci de ani, poate jumătate de secol. Copii care nu s-au născut încă, care nu vor fi știut de război decât din auzite, printr-o legendă al cărei caracter poate fi deja ghicit („nu am fost învinși”), acești copii vor fi ajuns la vârsta maturității și, din produsul muncii lor, vor trebui încă să deducă partea lor de reparații. Ce garanții, ce precauții ar fi fost necesare pentru această formidabilă preten-ție! Cel puțin dacă aceste milioane de creaturi nu ar fi fost legate de aceeași ghiulea, cu un singur guvern, poate mâine cu un singur lider, care să le antreneze să rupă lanțul.

Acum, priviți harta noii Europe, dacă, până când această carte va cădea în fața ochilor voștri, nu va fi fost ruptă, răvășită în mai multe dintre părțile sale. Germania a fost serios redusă. Așa cum am spus mai devreme, pierde aproximativ 100.000 de kilometri pătrați, o cincime din suprafața sa. Dar unde îi pierde? În principal în est, la granița cu Polonia. Alsacia-Lorena, Eupen și Malmédy, zona de la nord de Slesvig: amputări ușoare în comparație cu cele suferite de Imperiu de cealaltă parte. Acesta a trebuit

să restituie Posnania tânărului și slabului stat polonez. A fost amenințat cu retrocedarea Sileziei Superioare. Iar Danzigul formează ieșirea din coridorul care separă acum Prusia de Est de Prusia de Vest, la fel ca în secolul al XVIII-lea, când regatul lui Frederick nu era decât un „regat al lizierelor”, așa cum îl descria Voltaire. Aliații nu au disociat, nici măcar nu au federalizat Germania. Au spus că nu se întorc înapoi în cursul istoriei. Dar au revenit asupra unui punct. Ce punct! Koenigsberg, orașul lui Kant, orașul în care s-a încoronat primul rege al Prusiei. Statul prusac de odinioară, atât de slab, atât de rău conformat, „trei nicovale pe care le loveau trei ciocane”, nu a avut liniște până când Koenigsbergul nu a fost sudat de restul regatului și până când coridorul polonez nu a fost închis. Iar Tratatul de la Versailles a restabilit insula Prusia Orientală, lăsând o mare Prusia-Germania! În capitolul următor, vom examina efectele psihologice și politice ale acestei jumătăți de măsură, atât de grav necugetată.

Nu se poate deci spune că tratatul nu a dezmembrat Germania. A dezmembrat-o în mod clar în Est, într-un punct sensibil, departe de aliații care nu puteau să o cuprindă. A dezmembrat Germania în favoarea Poloniei, care era de trei ori mai puțin populată decât Germania și de peste douăzeci de ori mai slabă, dacă luăm în considerare slăbiciunile intime ale statului polonez și pericolele cu care se confrunța. Aruncați o nouă privire la această hartă revelatoare. Ghemuită în mijlocul Europei ca un animal feroce, Germania nu trebuie decât să întindă o singură gheară pentru a reunifica insula Koenigsberg. În acest semn sunt înscrise viitoarele nenorociri ale Poloniei și ale Europei.

Cel puțin, s-ar putea accepta că, pe flancul vestic, unitatea germană, ținută în frâu de Franța, Belgia și, în depărtare, de garanția anglo-americană, nu ar mai fi pericu-

loasă sau că pericolul ar fi slab, incert și ușor de îndepărtat. Poate. Dar experimentul a fost periculos, pentru că avem atâtea poveri și obligații de impus acestei Germanii, care este încă capabilă să redevină un stat puternic, și pe care va trebui să le suporte cu nerăbdare! Dar autorii păcii nu par să se fi gândit că, de partea cealaltă, nu era nimic și că marea greutate germană va înclina Europa lor în această gaură. Pentru ca micile state menționate mai sus sau resuscitate la est de Germania să poată crește, să se organizeze, să se dezvolte și să treacă prin bolile și crizele creșterii într-o relativă siguranță, nu aveau nevoie de o Germanie uriașă care să apese peste ele. Politica naționalităților, chiar mai mult decât politica de echilibru, cerea disocierea Germaniei. Statele mici nu sunt în siguranță cu unul mare.

Se pare că autorii acordului de pace au crezut că au reușit să reconcilieze principiul naționalităților cu cel al echilibrului, deoarece popoarele eliberate din Est sunt responsabile de echilibrarea masei germane. Aceasta este o problemă mecanică rezolvată prin metafora „centurii” sau a „barierei”. De ce este înconjurată Germania? De un șir de Serbii. Și asta nu e tot!

Mai priviți o dată această hartă ciudată. Puneți-vă pentru o clipă în pielea și în mintea oamenilor care trăiesc în aceste noi state. Pentru ei, Germania nu poate fi decât o amenințare sau o atracție. Nu există o cale de mijloc între supunere și luptă. Pentru Polonia, nu a existat altă opțiune decât să lupte, și până la moarte. Dar cum rămâne cu statul cehoslovac? Departe de a înconjura germanismul, germanismul este cel care îl înconjoară, care îl împiedică, dacă vrea, să respire, care îi ține comerțul și industriile la discreție. Și apoi – nu ne vom teme să repetăm în această carte fapte elementare, dar pe care este important să le reținem în orice moment – în Boemia există trei milioane de ger-

mani. Un război cu Germania ar însemna sinuciderea Cehoslovaciei. Guvernul de la Praga a primit ordin să dea dovadă de o prudență extremă. Iar prudența se numește neutralitate. Iar neutralitatea necondiționată, absolută, a devenit curând subjugare.

Mai la sud, este mai rău. Aici este Austria, o adevărată bucată de Germania. Numai ea este desprinsă de unitatea germană. Dacă Austria este detașată, nu există niciun motiv pentru ca celelalte părți să fie strânse în jurul Prusiei. Dacă Viena rămâne capitala Austriei, nu există niciun motiv pentru ca Bavaria și Württemberg să crească în jurul Berlinului. Și atâta timp cât am vrut să creăm o Austrie independentă, trebuiau să existe și alte părți independente ale Germaniei. Accesoriul este la îndemâna lucrurilor principale. O tentație prea mare pentru Germania de a reîncorpora țările austriece în patria germană. O tentație prea mare pentru statul Viena de a se alătura unei comunități vaste și puternice. Deja, este un obiect de batjocură sau de milă pentru lume. Este supranumit statul avorton. Dacă ar fi înconjurat de alte state de mărimea sa (are cam tot atâția locuitori cât Belgia), nu ar fi ridicol. Dar acest mic grup german, alături de colosul germanic, nu este luat de nimeni în serios.

Polonia, Cehoslovacia și Austria au presupus, pentru a rezista, că nu va exista o Germanie mai mare alături de ele. Existența și securitatea acestor state mici presupuneau alte state mici. Nici o astfel de considerație nu se regăsește în Tratatul de la Versailles. Nici măcar nu pare ca autorii păcii să se fi gândit în vreun moment la aceste chestiuni de echilibru. Tratatul de la Versailles nu este un tratat politic.

Politica constă, în esență, în previziune. Tratatul din 28 iunie este remarcabil prin lipsa sa de previziune. Acesta

acumulează dificultăți și amână soluțiile pentru mai târziu. Lasă moștenire pentru viitor dispute și procese, nu numai cu Germania, ci și cu aliații noștri. Unde va fi Germania peste cincisprezece ani? Unde vor fi alianțele noastre? Cu toate acestea, această dată este cea la care ocupația celei de-a treia zone, Mainz, trebuie să se încheie dacă Germania și-a respectat angajamentele. Și cum Germania este deja în culpă, teza franceză este că termenele au fost suspendate. Va fi această teză acceptată peste tot? La ce conflicte ar da ea naștere? Dar 1935 este totuși anul în care un plebiscit va decide dacă bazinul Saar va rămâne parte a Franței sau a Germaniei. Și, dacă plebiscitul va fi în defavoarea noastră, Germania va trebui să plătească prețul pentru minele pe care tratatul ne face proprietari. Complicații majore. În ce măsură vor fi ele sporite de starea în care se va afla atunci Europa și de starea în care se va afla Germania? Care va fi raportul de forțe în acel moment? Suntem reduși la coniec-turi. Problemele majore sunt lăsate la voia întâmplării.

Fără îndoială, o pace atât de generală și atotcuprinzătoare ca cea din 1919 trebuia să includă un grad de incertitudine. Trebuia să fie o „creație continuă”. Pacea de la Westfalia însăși nu scăpase de această necesitate, deoarece acordase un drept de garanție Franței și aliatului său nordic, Suedia, care în curând nu a fost în măsură să și-l exercite. Dar la ce se aplica garanția din Tratatul de la Westfalia? La ceva relativ simplu, la ceva clar, la statutul corpului germanic, pe care nicio putere germană nu trebuia să fie în măsură să-l domine. Acest principiu era absolut. Era invariabil și de o interpretare care nu lăsa loc de îndoială. Garanția aliată din 1919, pe de altă parte, se aplica la o mulțime de chestiuni detaliate care se pretau la controverse și compromisuri: am văzut acest lucru pentru cărbune la conferința de la Spa și îl vom vedea din nou. În ceea ce privește

primul dintre aceste puncte, cel de care depinde tot restul, echilibrul puterilor, acesta este, dimpotrivă, cel care nici măcar nu este luat în considerare.

Această omisiune conferă păcii caracterul său principal. Este o pace care nu a căutat să realizeze un echilibru. Respectul pentru unitatea germană a dus acolo. Și toate celelalte consecințe decurg și vor decurge de aici. Cea mai gravă este, pentru Franța, menținerea păcii armate, posesia unei mari forțe militare rămânându-ne indispensabilă, fie pentru securitatea noastră, fie pentru a lua angajamentele pe care neexecutarea tratatului le-ar face necesare. Un an de experiență a arătat deja că ocuparea malului stâng al Rinului nu a fost suficientă. A fost necesar să mergem pentru prima dată la Frankfurt. Confiscarea bazinului Ruhr trebuia să fie dată ca o sancțiune pentru „actul adițional” Spa. Se poate spune că Tratatul de la Versailles organizează un război etern.

Nici măcar nu ne-a pus într-o poziție foarte bună pentru a îl susține. Frontiera pe care ne-o redă este cea din 1870. Este o frontieră de invazie, trasată în 1815 împotriva Franței. Opinia liderilor militari care cereau o frontieră strategică nu a fost luată în considerare. „Tehnicienii” nu au fost ascultați. Cu toate acestea, două exemple din istorie arată că, în astfel de chestiuni, merită să-i ascuți pe tehnicieni. Atunci când un stat major spune: „Aici pot asigura apărarea, iar acolo nu pot”, are motivele sale, motivele sale tehnice. În 1866, când Austria a cedat Veneto, statul major austriac a stabilit noile frontiere ale Imperiului. Rezultatul a fost că, timp de trei ani, Imperiul Austro-Ungar a avut nevoie doar de o forță mică pentru a frânge elanul italian și, de pe crestele și trecătorile sale alpine, și-a lansat de două ori trupele pe drumul spre Lombardia. În 1871, statul major prusac a dorit să păstreze Metz. Au avut câștig de cau-

ză. Și iată de ce, în 1914, nu am putut apăra nici măcar Briey. Pe de altă parte, Bismarck trecuse peste opoziția lui Moltke și ne lăsase golul Belfort: am intrat în Sundgau în 1914 și am rămas mereu acolo, așa cum prevăzuse Moltke.

Din moment ce Franța urma să rămână în contact cu o Germanie mai mare, avea nevoie cel puțin de o graniță rațională, o graniță în conformitate cu această politică. Noi nu am avut-o. Securitățile terestre, naturale și strategice, care nu putea decât să compenseze lipsa de securitate politică, i-au fost substituite precauții juridice, interzicând Germaniei să mențină garnizoane pe malul stâng al Rinului și într-o zonă de 50 de kilometri pe malul drept. Este evident că aceste clauze, ca și cele referitoare la dezarmare în general, vor valora tot atât cât circumstanțele, cât raportul de forțe dintre state. Întotdeauna intră în joc raportul de forțe, echilibrul politic.

Poate tocmai pentru că era adversarul și negatorul principiului clasic al echilibrului, președintele Wilson a dorit ca pactul Societății Națiunilor să preceadă și să guverneze Tratatul de la Versailles ca toate celelalte tratate. Ce este Societatea Națiunilor? Echilibru ireal în loc de echilibru real. Societatea Națiunilor neagă echilibrul care poate fi numit subiectiv, echilibrul care nu permite disproporții între state vecine sau expuse la conflicte. De asemenea, ea neagă echilibrul obiectiv care rezultă din combinațiile de alianțe. Ea pretinde că le face inutile pe amândouă, asumându-și sarcina de a stabili dreptatea între popoare, de a aplica legea și de a armoniza interesele. În ziua în care Germania va fi considerată demnă de a intra în asociație, în acea zi, conform sistemului wilsonian, pacea nu va mai avea nevoie de o altă garanție.

Un singur articol din pactul Societății avea un sens clar și pozitiv. Era articolul 10, în care membrii Ligii se an-

gajau să își protejeze și să își apere integritatea și independența teritorială. Unic în felul său, o mare adunare politică, Senatul de la Washington, a avut curajul și franchețea de a spune cu voce tare că respinge o astfel de povară și o astfel de datorie. Guvernele și parlamentele care le-au acceptat nu au fost sincere și nu s-au crezut cu adevărat legate de un angajament atât de vast, sau nu i-au măsurat amploarea. Prin respingerea articolului 10, Senatul de la Washington a distrus o iluzie. A făcut un mare serviciu. De acum înainte, fiecare națiune trebuie să-și caute propria cale și propria politică în funcție de datele experienței obișnuite. Le va căuta în mijlocul unei vaste confuzii pe care Tratatul de la Versailles nu a creat-o în întregime, dar pe care a agravat-o într-o măsură considerabilă prin apendicele sale, tratatele de la Saint-Germain, Neuilly, Trianon și Sèvres.

În tot acest haos, politica Franței a rămas dominată, așa cum fusese înainte de 1914, de problema germană. Pacea nu a atenuat această problemă. Care va fi natura relațiilor noastre cu Germania de acum încolo? Aceasta este prima întrebare. Este capătul lanțului. Și nu există nicio îndoială în această privință. Nu avem de ales. Dacă am scăpat de dependența față de Germania, rămânem dependenți de problema germană.

(Fragment din lucrarea *Consecințele politice ale păcii*,
în curs de apariție la Limes, trad. de Letiția Ilea)

Grăunțe de cristal

Felician POP

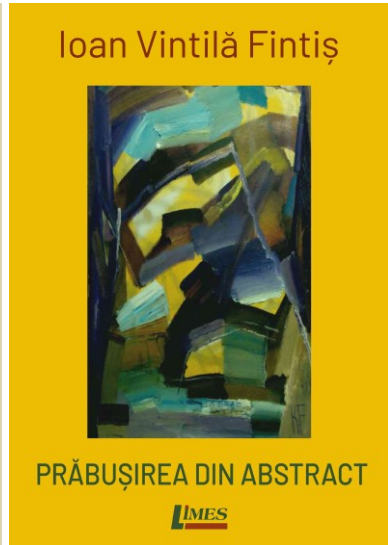
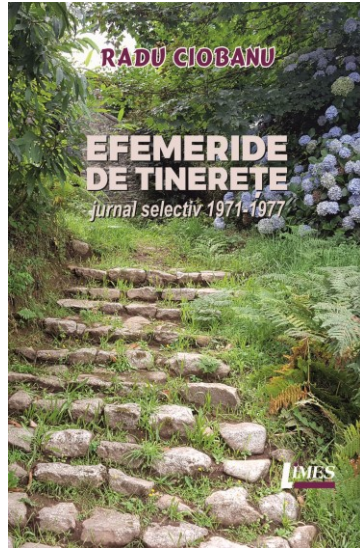
- Cum se mai înfruptă moartea din trupurile tinere!
- Trăiri contondente, gânduri abrazive...
- Ardeau umbrele apelor, ca pe un rug.
- Prin țara celor o mie de leacuri.
- Un acordeon în apă.
- Această iarnă va muri la noapte.
- Nări prăfuite.
- Șocuri de cuvinte.
- Vindecarea mea, e rana ta!
- Cripto, cripto, cum ai fript-o!
- O senzație stranie, ca și cum n-ai fi fost acceptat de ziua de mâine și ai fost silit să te întorci...
- Un test de perspicacitate pentru creierile obosite.
- Un prosper cerșetor.
- O umbră care arde, plutind pe ape.
- Imaginarul vecin.
- Filme de neuitat, filme de ne-uitat.
- Baletul și acrobațiile folclorizante.
- Are suficiente defecte care să-i poată asigura succesul în viață.
- Scoală, școală!
- Iarmarock.
- Riduri, rânduri...
- Nu explica sentimentele și trăirile. Este destul să le stârnești. Lasă-l pe cititor să și le explice apoi, el singur...

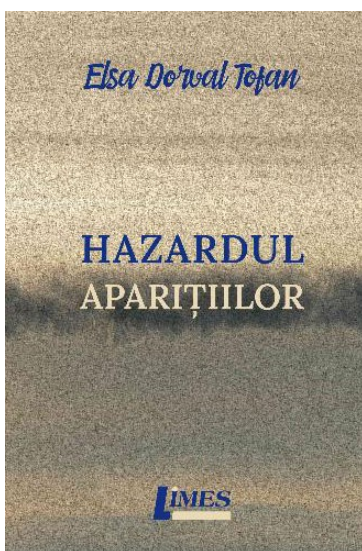
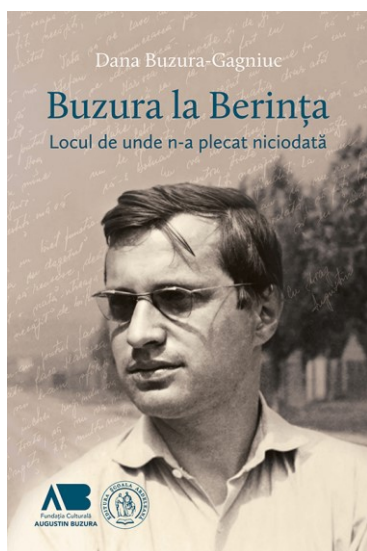
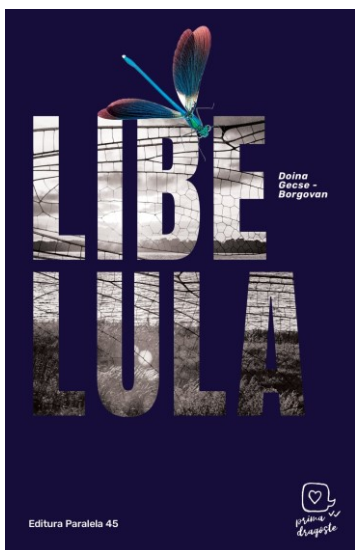
- Somn zbârcit, ca o iederă uscată pe un zid străin.
- Ironia – o batjocură, ceva mai subțire.
- O viață bălțită.
- Existența la preț redus. Senzațional și ademenitor discount. E drept, e la mâna a doua...
- Când cerul ne va întoarce spatele...
- Nu-s curios cum va arăta lumea de mâine. Oricum nu aş înțelege nimic din ea...
- Cel ce-și face singur răni, doar pentru a învăța lecția despre vindecare.
- Neîngenunchiatul Rimbaud a murit de o tumoră la genunchi. Ce paradox lugubru!
- Boșorogime searbădă.
- Bate crivățul. Afară și-n oameni.
- Curajul de a rămâne anonim.
- A ști, sau a nu fi!
- Mai bine niște răni corecte, decât o sănătate plină de erori!
- Nu m-am mirat deloc când l-am întâlnit. Asta poate și pentru faptul că uitasem că el a murit demult...
- Stai liniștit! Morții o să-ți facă și ție loc printre ei.
- Oare câtă putere ne poate da libertatea?
- Cu ciocul, păsările mănâncă, zidesc cuiburi, se apără ori sfârtecă și apoi...scot pe el, triluri dumnezeiești!
- Prin scris, încerc să-mi repar sufletul...
- Întineresc cimitirele, toamna de Ziua Morților.
- Este viu. Cât de cât...
- Atâta cer și așa puține aripi...
- Un sinucigaș care a avut parte de un sfârșit splendid.
- Umbre mângâiate.
- Atâtea scurgeri sunt din viața mea, risipă de amintire și uitare.
- Când voi muri, viața mea va deveni o unitate de măsură oarecare.

- Vulturul s-a plâns că Prometeu avea un ficat cirotic.
- Chip zgrunțuros, barbă câlțoasă.
- Bătrânii se mută în spații tot mai mici.
- Tracasache.
- O iarnă incurabilă.
- Rad, rad, dar nu este rasul meu! Ce înseamnă domnule, niște diacritice!
- Prin mațele orașului bolborosește o civilizație captivă.
- Timpul e măsurat de un ceas nebun.
- Hei, dacă efortul și răsplata ar avea un raport de interdependență!
- Ce ancoră mă leagă de trecut, ce aripi oare-mi cresc spre viitor?
- În lipsa reperelor culturale, lesne te poți rătăci prin viață.
- Somn sufocat de insomnii.
- Suntem în grafic(ă)!
- Un bocet de zeu părăsit.
- Spontan, ca un constipat...
- Himere și fantasme digerabile.
- Și va veni o noapte, din care nu ne vom mai trezi!
- Fum găngav, din hornul știrb.
- Efortul de a veni pe lume, răbdarea de a trăi.
- Învelișul meu de tremur și febră.
- Zbor prudent, de pasăre comestibilă.
- Privirile noastre s-ar putea întâlni, undeva pe un teren neutru.
- Lumea știută.
- Și sufletul lui, care se grăbea să plece...
- Stângacele erezii ale unui dreptaci.
- O stea descâlcită de pe cer.
- Cărți pe ruguri, iar flacăra lor este blazonul întunericului.
- Are ADN în DNA!
- Două fețe ale unei false monede.

- Timp întrerupt, tăvălit prin cenușă.
- Pământul acesta, care ne roade până la os.
- Orătăniilor care zburau peste pârleaz li se tăiau penele cu foarfeca. O operațiune absolut nedureroasă. Numai că după aceea, bieteles păsări nu mai puteau zbura...
- Oare unde a fost toată noaptea soarele? Să lumineze lumea celor duși?
- Și-ncet, ne-am așezat în iarnă...
- Un bărbat masiv, cu chip clovn. Tușește mereu. O tuse subțire, ca un scâncet de copil.
- Mi-am ratat moartea în tinerețe, de mai multe ori. Apoi, am fost silit să mă acopăr cu zdrențe de viață, să trăiesc din cârpeli și răscumpărări.
- Refren marital: Mi Re, Mi Re Si (i)!
- Un timp agonice, cu toate anotimpurile nevindecate.
- Cei răi, în rai!
- Stâncile golașe ale răutății și prostiei: dure, trufașe și înfricoșătoare!
- Șahul naturii: niște ciori într-un măr înflorit.
- E nepotrivit să spui că "s-a stins din viață". Doar tot timpul nu a fost decât cenușă!
- Am abilitatea și amabilitatea.
- Își apăra cu disperare propriile lanțuri. Doar erau ale lui, nu?
- Frizerie: când am aflat cât mă costă un tuns, mi s-a făcut părul măciucă!
- Parfumate, prea fumate...

RAFT

Stimați colaboratori ai revistei *Cronograf*,

vă invit să ne trimiteți materiale

pentru viitoarele numere ale revistei.

Textele să fie redactate în format word,

font palatino linotype corp 11.

- să fie scrise cu diacritice

- să fie corectate de autor

- să nu fi fost publicate în alte reviste literare

- să fie de max. 4-5 pagini textul.

Împreună cu textele, vă rog să atașați o fotografie

cât mai clară și un scurt CV literar.

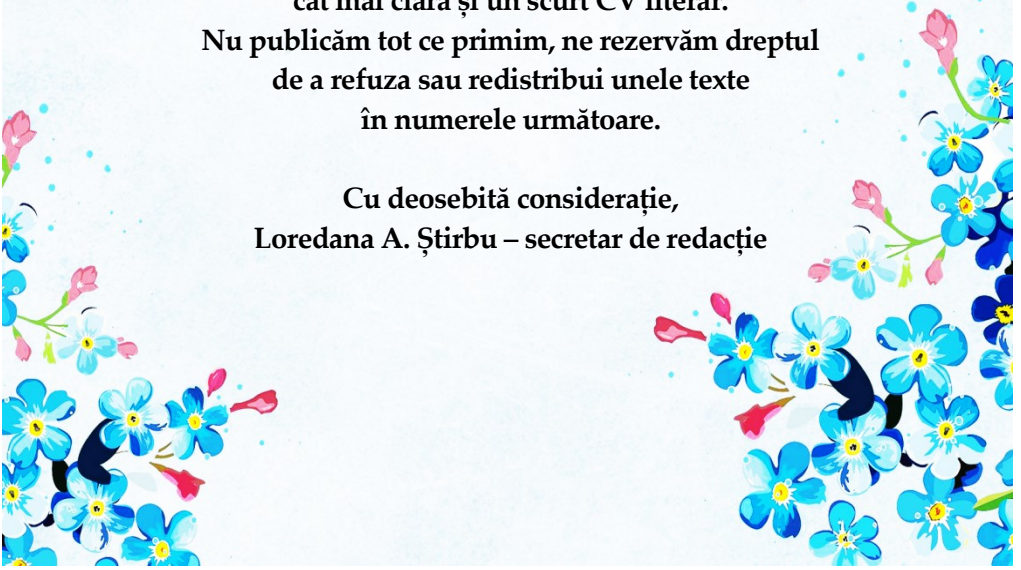
Nu publicăm tot ce primim, ne rezervăm dreptul

de a refuza sau redistribui unele texte

în numerele următoare.

Cu deosebită considerație,

Loredana A. Știrbu – secretar de redacție

Virginia Pișcorean s-a născut la 08.11.1959. A studiat psihologie-pedagogie la Brașov. A fost profesor la Palatul copiilor din Satu Mare. Actualmente este pensionară cu o bogata activitate artistică.

Membru fondator Provinciart Carei.

Membru titular al UAPR filiala Satu Mare.

A avut numeroase expoziții personale și de grup în țară și străinătate.

